

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Cl. Viri Valerii Andreae Desselii In Academia Lovaniensi
Professoris Regii Erotemata Juris Canonici**

Andreas, Valerius

Coloniae, 1697

[Liber Quintus.]

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62934](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62934)

(348)

JURIS
CANONICI

PER
EROTEMATA

DIGESTI ET ENUCLEATI

LIB. V. TIT. I.

De Accusationibus, Inquisitionibus & Denuntiationibus.

Ex tribus objectis Juris Pontificii restat tertium, quid circa Actiones criminales versatur, quæ actiones coram judice Ecclesiastico instituuntur in iudiciam, vel per Accusationes vel per Inquisitiones, vel per Denuntiationes. Estque hoc primum hujus libri caput de iudicio criminali.

Accusatio & Accusare quid?

ACCUSATIO est criminis alicujus apud iudicem competentem, vindicatio

causâ publicâ, inscriptione interveniente legitime facta delatio. Et Accusare nihil aliud, quam deferre reum criminis alicujus ad judicem, cum subscriptione deferentis. Rectè, *Inscriptione interveniente, vel cum subscriptione deferentis*, ne alias calumniatoribus per odium aut malitiam quoslibet accusandi detur occasio.

Ita post Hostien. hic in Summa commu- niter Doct. cã. 2.3. & 5. 11. q. 8.

Quid est inscriptio?

Est obligatio in scriptis facta, qua accusator ad eandem pœnam se obstringit, si crimen, quod commissum esse, accusatorio libello porrecto, præterdit, non probaverit, quam reus pati debuisset, si probasset. Hodie inscriptio ac pœna talionis passim à foro recessit, in ejusque locum ferè successit pœna arbitraria judicis.

c. 1. h. t.

Quibus personis in judicio criminali opus est?

His tribus, Judice, accusatore legitimo, id est qui ob aliquam justam causam accusare non prohibeatur, Denuntiatore vel famâ, & Reo. Quod si legitimus non fuerit accusator, frustra fatigetur accusatus.

c. 3. h. t.

P. 7

Quis

l. 6. &
7. C. de
his qui
accus.
non poss.

7. 10. &
h. r.

d. c. 10.

c. in pr. de
immun.

Eccles. in
6. c. de
catere

sup. de
testib. c.

7. & c.

31. inf. de
Simon.

Vide Vnl.
len. h. r.

S. 2. n. 5.

Qui & quibus ex causis accusari
prohibentur!

Ex his præcipue. Primo, si ejus, qui
accusat, non interfit. II. Si eundem equi-
dem criminis accusaverit, & destiterit
dein ab accusatione, expressè vel tacite.
III. Si accusatione sit inimicus accusati,
vel ejus inimico cohabiter; quia præsu-
mitur hujusmodi accusatio proficisci ex
odio quodam. IV. Repellitur laicus vo-
lens accusare Clericum, ex eadem causa:
quia Clericis laicos opido infestos tra-
didit antiquitas quod & præsentium ex-
perimenta temporum manifestè decla-
rant, inquit Pont. Nisi laici vel suam vel
suarum injuriam prosequantur: quo ca-
su quamvis non admitterentur adversus
Clericos ad testimonium, quia nemo in
caussa sua testis esse potest, tamen ad ac-
cusandum eos admitti nihil vetat. Sed
& enormitas criminis laicos adversus
Clericos admittit, veluti in crimine he-
monia, hæresis & læsæ Majestatis.
Pluresque alios alii recensent.

An & Monachus accusator audiendus
erit contra suum Abbatem?

Eum audiendum esse, si Abbatem
suum

strum velit alicujus criminis accusare, *c. ex par-*
 ticipat Alexander III. Pont. Quamvis *te 11. h. t.*
 eidem suo Prælato obedientiam vove- *de. 11. 23.*
 rit, nisi rationabilis aliqua causa impe- *can. Mo-*
 diat. Imò & sumptus quibus ad prole- *nachi 35.*
 quendam accusationem est opus, cum *xxi. q. 1.*
 ipse Monachus nihil proprii habere pos-
 sit, ex bonis Monasterii suppeditandi
 sunt, Alios autem Monachus accusare
 non potest, nisi interfit Monasterii, &
 de licentia sui Abbatis vel Superioris.

Ad prosequendam accusationem an ad-
mittendus procurator?

Is non ad alium effectum admittitur,
 quam ut alleget in iudicio causam ab-
 sentie, vel alias exceptiones ipsum cri- *c. Veniens*
 men non tangeres. Teneatur enim ipse *15. h. t.*
 met qui accusationem instituit, eam pro-
 sequi quia regulariter in causis crimina-
 libus, quemadmodum reus se non potest *l. Ab ac-*
 per procuratorem defendere, ita neque *cusatore*
 accusator potest per procuratorem agere. *13. D. de*
publ. jud.

Quid est Inquisitio?

Est criminis alicujus per iudicem
 competentem Canonicè facta investi-
 gatio, adverte eos, qui vel denunciati
 sunt, vel qui ob crimen aliquod male
 audiunt & infames habentur.

Qualis

Qualiter instituitur hac Inquisitio?

*a pen. &
ult. h. t.*

*e. quali-
ter 24.
eod.*

Institui solet à Judice, interdum ali-
quo denuntiante vel deferente, inter-
dum etiam nullo accusante, vel denun-
tiantes, sed famâ & rumore vulgi non re-
merario ad hoc judicem instigant.
Neque enim judex potest aut debet in-
aliquem instituere inquisitionem, nisi qui
propter crimen aliquod ita vulgò sit
infamis, ut sine scandalo tolerari non
possit.

*Quomodo exerceri judicium criminale pr-
test, ubi nullus est accusator aut
denuntiator?*

*d. c. 24.
vers. ex
quib.*

Hic fama publica & clamore inquisi-
tio erit loco accusatoris vel denuntia-
toris: non tanquam idem sit Accusator &
Judex, sed quasi denuntiante fama vel
deferente clamore vulgi. Judex officium
debitum exequatur. Quod rectè intro-
ductum est, ne aliàs crimina maneat
impunita.

*Quid interest, crimen per inquisitionem
probatum sit, an per accu-
sationem?*

Quod Judex, si per accusationem

probatum fuerit crimen, cogatur certam pœnam à lege statutum alicui crimini infligere: eo verò per inquisitionem patefacto, possit pro arbitratu suo, proque personæ meritis, & delicti qualitate pœnam moderari. Nisi crimen esset tale, quod Ordinis executionem aut beneficii retentionem impediret: veluti si quis per inquisitionem probatus esset simoniacus, qui eo casu perindè erit deponendus ac privandus beneficio, ac si per accusationem probatus foret talis.

*c. Inquisitionis
21. in pr.
h.t.*

d. 4. 21.

Quid est Denuntiatio ?

Denuntiatio Canonica (de qua agitur hoc loco) est criminis alicujus apud competentem judicem citra inscriptionem legitimè facta delatio. Fit autem hæc denuntiatio super crimine occulto quidem, quod tamen aliquo modo probari possit; & sit potissimum ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam. Et hanc Canonicam denuntiationem præcedere debet vel unica tantum, vel etiam altera monitio charitativa; in quo differt à denuntiatione Evangelica, in qua triplex monitio requiritur necessariò.

*c. 2. 3. &
aliquos
seqq. h. t.*

Quo

Quotuplex igitur est Denuntiatio ?

Triplex, Canonica, Evangelica & Judicialis, quæ & Civilis. Evangelica est, quæ tantum fit ad poenitentiam, & similiter locum habet in quolibet occidit peccante, modò aliquo usque de delicto constet. Eiusque forma traditur *Matth. 18. v. 15. & Luca 17. v. 3.* ut scilicet delinquens primò corripiatur privatim, deinde, si non paraverit fraternali correptioni,

can. Si peccaverit 11. qu. 1. & c. 13. sup. de judic.

iterum moneatur, adhibito uno vel duobus testibus, & tunc demum si contumax sit, deferatur Ecclesie puniendæ. Denuntiatio judicialis fit per ministros publicos, ad hoc constitutos, ut delicta ac delinquentes denuntient magistratibus; idque vel ad vindictam publicam, & dicitur publica, vel ad privatam interest, & dicitur privata.

Vallen. hic §. 5. post. Canonis in Summa eod. tit.

In quo differt Denuntiatio Accusatione?

Differt, & modo instituendi & fine. Nam ad accusationem necessaria est inscriptio: denuntiatio fit sine inscriptione. Accusatio fit principaliter ad poenam, id est ut poenam luat reus: denuntiatio non fit ad poenam, sed ad vitæ emendationem, ut reus corrigat suos male

Super 13. b. 1. d. 113.

los mores. Ideòque etiam denuntiator est repellendus à Judice, si prius amicus non admonuerit reum, quam crimen ad iudicem deferret. *ci. 2. sod.*

De Calumniatoribus.

TIT. II.

Accusatores vel denuntiatores, si alicuius falsa crimina obijciant tenentur tamquam calumniatores.

Qui dicuntur Calumniari, & quis Calumniator?

Calumniari est falsum crimen scienter & dolo malo intendere. Calumniator dicitur, qui falsum crimen scienter & dolo malo intendit, seu proponit. In eo diversus à Prævariatore, quia hic falso crimina detegit, & vera abscondit. Tergiversari verò est in totum ab accusatione abstinere. *l. 1. §. 5. D. Ad S. C. Turpil.*

Qua est pœna accusatorum calumniantium?

Pœna est talio. Eadem scilicet pœnâ *can. quisquis. 11. q. 6.* plestendi sunt, qua multandi forent, si crimina fuissent probata, cum calumniatores ad vindictam polcat similitudo supplicii.

Quid.

*Quid si eadem poena plecti nequeant, cum
calumniator non sit capax
poena?*

Tunc alia & æque gravis infligitur.
Exemplum est in Subdiacono, qui Dia-
conum falso accusaverat alicujus crimi-
nis, quo probato deponendus & Ordi-
ne sacro exuendus esset Diaconus: quia
non potest Subdiaconus spoliari Ordine,
quem non habet, præterquam quod pri-
vetur Subdiaconatu, publicè verbetibus
castigatus mittitur in exilium.

c. i. h. t.

*Quid si non constet, an quis calumniandi
animo accusationem institue-
rit vel non?*

De eo inquirere officio incumbit ju-
dicis: qui si negotium id postulet, accu-
satori deficienti in probatione, nimirum
se non animo calumniandi accusatio-
nem instituisse, præsertim adversus he-
periores suum, Canoniceam in eorum
purgationem, eumque dum se pur-
get, ab officio & beneficio
suspendet.

c. i. eod.

De Simonia, & ne aliquid de spiri-
tualibus exigatur vel pro-
mittatur.

T I T. III.

Hic incipit alterum hujus libri caput
quo materia iudicii criminalis, id est
ipsa crimina enumerantur & expli-
cantur: quæ vel communia sunt om-
nium hominum tum Ecclesiastico-
rum, tum Laicorum, vel Clericorum
propria. Primi generis sunt illa, quæ
in ipsum Deum & religionem princi-
paliter committuntur, quorum gra-
vissimum est Simonia, & quæ in pro-
ximum.

Quid est Simonia?

Simonia (à Simone Mago, qui primus
legitur se hoc crimine polluisse. *Act.*
8. ita dicta) est studiosa voluntas emen-
di vel vendendi aliquid spirituale vel
spirituali annexum, *Studiosa*, inquam
ut excludantur leves vel minus delibe-
ratæ voluntatis motus. Verbis *emendi vel*
vendendi continetur contractus omnis
onerofus, pretio temporali intercedente;
vel

vel quod rationem pretii habeat, non gratuitus: veluti in pecunia detur vel promittatur, ex pacto sive tacito, sive expresso pro sacramentorum administratione, pro sepultura & exequiis mortuorum, pro benedictionibus nubentium, pro ingressu Religionis, pro beneficiorum Ecclesiasticorum collatione. Imò si tantum obsequium aliquod sive & unus ab obsequio praestetur pro beneficio obtinendo.

c. 8. 9. 10.
Et pas.
sim h. 7.
c. 12. 10d.

Quod hic vocas munus ab obsequio?

Quodlibet ministerium & obsequium, quod homo homini in rebus temporalibus prestare solet, habetque pretium rationem. Est enim pretium hic triplicis generis, aliud pretium manus, sive muneris à manu, aliud pretium linguae, sive muneris à lingua, aliud pretium obsequii sive muneris ab obsequio. *Munus à manu* pecunia est, & res quaelibet, quae est in commercio, & quae etiam pecuniae appellatione continetur. *Munus à lingua* favor est, sive preces & supplicationes humanae, si ex pacto vel promissione factant, *Munus ab obsequio* servitus est indubitè impensa, id est famularus alicui ab dictus, ut ejus intuitu aliquid spirituale consequatur.

l. 178. D.
De V. S.
e. Sunt
nonnulli
114. q. 1.
Et c. Sal.
vator 1.
qu. 3.

Quætriplex est Simonia?

Primò, alia est juris divini, alia juris humani sive Ecclesiastici. Illa committitur circa res merè spirituales, & maxime circa eas, quibus confertur potestas clavium. Hæc ex jure positivo prohibitionem suam habet, & committitur circa rem natura quidem sua vendibilem, prohibitam tamen vendi jure positivo Ecclesiastico; veluti in venditione beneficiorum, secundum id, quod temporale est; quod ab Ecclesia prohiberi potuit propter dependentiam & connexionem, quam habet cum re sacra: item in venditione officiorum minus spiritualium, quale est officium Oeconomi Ecclesiæ, Advocati Ecclesiæ, Sacristæ, & similia.

II. Alia est Mentalis, alia Conventionalis, alia Realis. *Mentalis* est, quæ mente tantum concepta in solo proposito consistit interno, sive res tradatur, sive non tradatur, citra ullum pactum seu conventionem. *Conventionalis* est, quando à proposito illo interno proceditur ad conventionem dandi aliquid temporale pro spirituali, citra tamen executionem, ex utraque vel altera parte tantum. *Realis* est, quando ultra conventionem

*d. cap.
Salvator.*

tionem de dando accedit traditio ipsius rei, idque ex parte utriusque tam dantis quam accipientis; veluti dedi tibi pecunias, & tu vicissim mihi dedisti præbendam.

Ad conventionalem Simoniam, vel potius ad mentalem, referri potest species illa, quam vocant *Confidentialem* seu *Confidentia*, quæ propriè locum habet in renuntiationibus & collationibus, aliisque provisionibus beneficiorum Ecclesiasticorum. V. G. Quando quis alicui providet de beneficio, cum certa fiducia & spe, ut provisus illud ipsum aliquando resignet cedatve, vel ei, à quo beneficium obtinuit, vel illius nepoti, vel etiam alteri. Quod quidem licitè fieri poterit sine ullo pacto, aut conditione, modo fiat digno; simoniaca verò erit facta cum interventu pretii, pacti, modi aut conditionis, sive digno fiat, sive indigno. Extat de hac specie Simonie Constitutio Pii IV. anno 1564. & duplex Pii V. anno 1568. & 1569.

*Qui igitur vitium Simonie incurritur
& ex quibus causis?*

can. Placuit 22.
1. qu. 1.
c. 2. sup.

Ex quo tam ementes quam vendentes, de quo extat antiqua definitio Patrum: *Anathema sit danti & accipienti*

Præterea, & qui siue danti siue accipienti
 vel proxenera, vel intercessor vel coo-
 perator fuerit, in reatu est Simonia.
 Causa Simonia generalis est, quod de-
 tur aliquid temporale pro re spirituali,
 vel ei adnexa. Particulares causas ali-
 quot retuli supra, quibus alia addi pos-
 sant: ut si pro ordinatione aliquid da-
 tum vel acceptum fuerit, si pro consecra-
 tione vel benedictione Episcoporum aut
 Abbatum; si pro electione, presentatio-
 ne, seu nominatione, pro institutione
 seu investitura sacerdotum; si pro ingres-
 su Religionis & receptione Mona-

De conf.
Et cum
detesta-
bile h. t.
in Extra-
vag.
com.
c. 1. h. t.
can. 2. 3.
4. Et
passim.
c. 1. q. 1.
c. 10. Et
39 h. t.
c. 9. Et
16. h. t. c.
8. Et c.
19. eod.
Navar.
in Man.
c. 1. n.
106. c. 18.
Et ibi gl.
h. t. arg.
c. Ex
tua 20.
h. t. Wa-
mes conf.
561 n. 4.
eod tit.

Qua causa excusant ab hoc vitio?
 Excusat Primò, si aliquid detur ex
 mera liberalitate & elemosyna, nec a-
 nimus adsit emendi vel vendendi.

Secundò, modicitas & exiguitas rei
 seu pretii, quod pro re spirituali datur,
 & pellicere aut pervertere animum acci-
 pientis non solet, dummodò non expa-
 to detur, sed ex mera liberalitate.

III. Quando temporale aliquid in-
 tervenit, non primariò, ut dicunt, sed
 secundariò, & tamquam pro causa im-
 pulsiva & excitativa. Exemplum po-
 nunt in eo, qui servit Episcopo spe futu-
 ra alicujus remunerationis; absque ulla

Q vel

vel pactione vel conditione, & modo principaliter hac intentione non servat. Item in eo, qui Ecclesiam frequentat, ut distributiones quotidianas lucretur, alias fortè non frequentaturus: quia idè distributiones illæ sunt introductæ, ut Canonicis essent incitamento vacandi diligentius horis Canonicis.

Glin.c. IV. Necessitas, quæ legem non habet: item redemptio injustæ vexationis sive vexæ, ut loquatur, pro jure in beneficio sibi quæsito tuendo ac retinendo.

an de Cler. non resid. Navar. loc. cit. c. 28. h. t. Less de jure & just. li. 2. c. 35. dub. 7. n. 39. & dub. 18. n. 106. V. Laudabilis & pia consuetudo exigendi vel solvendi aliquid pro sepultura & exequiis mortuorum, pro benedictionibus nubentium, & similibus, Laudabilem dico consuetudinem nulli pactioni allegatam, quæ ex pia fidelium devotione, spontanea que & libera obligatione originem habuerit. Sed & quod sic solvitur, dici potest solvi intuitu laboris extrinsecus impensi, & in stipendium sustentationis.

can. fin. 1. q. 2. An admittenda ea consuetudo, quæ pro institutione, admissione ad possessionem seu installatione, aliave provisione, aliquid dari consuevit, vel deduci de fructibus?

Consuetudines ejusmodi de rell. abund.

Synodus Trid. mandat Episcopis, ut *Sess 24.*
 qua in usus pios non convertuntur, atq; *c. 14. de*
 ingressus eos, qui simoniacæ labis aut *reform.*
 sordidæ avaritiæ suspicionem habent, *regul.*

fieri non permittant: illis tantum, quas
 ut laudabiles probaverint, exceptis. Non
 permittit quoque Conc. aliquid deduci
 ex fructibus in receptione novi Canoni-
 ci. Quod tamen hodiè experimur non
 ita rigidè & ad amissim observari, siue ex
 consuetudine immemoriali, siue ex pri-
 vilegio certis Capitulis concessio.

*Quomodo excusas à vitio Simonia pacta il-
 la, & conventiones, quas hodie fieri vide-
 mus de dote certa inferenda in monaste-
 rium pro receptione Monachi
 vel Monialis ?*

Ex eo, quòd id, quod dicitur dari pro
 ingressu Religionis non tam detur pro *Vid Garf*
 ipso ingressu, statuque Religionis, qui *de Benef.*
 vere spiritualis est, & natura sua inesti- *p. 7 c. 1.*
 mabilis, sed vel intuitu sustentationis, *n. 24. &*
 quod est onus temporale pretio aestima- *seq. Zyp.*
 bile, idque ad evitandum gravamen ip- *in Anal.*
 sius monasterii, maxime si inopia pre- *jur. Pon.*
 matur, & destitutum sit redditibus ac *novib. r.*
 proventibus ad sustentationem necessa- *nu. 9.*
 riis: vel intuitu reparationum & onerum
 similium, etiam in monasteriis utcumq;
 abundantibus. Et hanc praxin longa

Q 2 con-

Vide Na-
var. de
Reditib.
Eccles. q.
1. merito
ult. c. 3. h.
r. c. 7. &
c. licet
Heli 3.
h. 2.

consuetudine firmatum hodie fecit pas-
sim receptam videmus.

Qui accusare de Simonia possunt?

In primis quilibet Catholicus, qui ad
hoc etiam magis est precibus exhorta-
tus. Imò & servi adversus dominos, &
criminosi quilibet admittuntur non so-
lùm ad accusandum, verùm etiam ad re-
stificandum.

Quae sunt poena Simoniacorum?

In primis Simonia mentalis, quae
solo proposito interno consistit, poena
rum Ecclesiasticarum incapax est, si uti-
que nihil datum aut acceptum fuerit,
cum intentione tamen recipiendi ali-
quid; vel si exhibitum quidem sit munus
à manu, cessante tamen pacto omni, ex-
plicito & implicito. Quo casu saltem de
facto Simonia non punitur, nec obligat
ad restitutionem ejus, quod datum ac-
ceptumve fuerit. Secus in usura mentali
constituit Pontifex, ut hæc in foro poli-
ut loquuntur, seu animæ obliget ad res-
tutionem ejus, quod ultra sortem recep-
tum est.

e. ult. &
ibi Na-
var. nu.
12. c.
Consti-
luit. inf.
de usur.

Qua est ratio hujus constituti juris?

Quòd receptio usurarum semper

injusta, nec ullo colore effici justa possit: earumque prohibitio ex jure cum divino tum humano tam est stricta, ut adversus eam nulla consuetudo queat introduci. At verò Simonia non ita stricta est prohibitio (licet hæc quoque ex utroque jure, divino & humano, prove-niat) quin adversus eam in certis casibus, laudabilis consuetudo locum habere possit. Alii differentia rationem inderunt, quòd in Simonia pariter turpe sit dare & accipere, in usura verò non nisi ex parte recipientis turpitudine versetur; ideòque ex hac concedi restitutio-nem ejus, quod turpiter acceptum est, non ex ista.

c. 3. Et in
bi gl. inf.
de usur.

c. 24 h.

Vide Co-
var. 3.
Var. c. 1.
n. 5. Gu-
tier. 2.
Can. qu.
c. 23.

*Simoniam conventionalem quomodo
punitur?*

Hæc licet ab altera parte tantum complementum acceperit, omnibus conditionibus juris subjicit, retrahendis a divinis contractus, ut exinde collatio sit invalida tanquam simoniace facta: excepta irregularitate in eo, qui celebravit post completam ab una parte simoniam, & ante completam ab altera. Ubi verò per traditionem utrimque subsecutam perfectionem suam accepit, præter peccatum peccati mortalis, & infamiam à jure

arg c. A-
postolica
inf. De
Cler. ex-
com.

Q 3

a c. cions
 detesta-
 bile.

An. 1595.

e. 11. b. t.
 c. 2.
 sup. de
 confess.
 c. 7. b. t.
 Wames.
 conf. 561.
 n. 8. b. t.
 d. c. 21.
 Covarr.
 ad c.
 Peccatū
 p. 2. §. 2.
 n. 6.

jure inflictam, graviorebus etiam pœnis
 subicitur; ut sunt. *Excommunicatio*, qua
 solus Pont. absolvit, præterquam in
 mortis articulo. *Suspensio*, olim perpetua,
 sed quam Pius V. temporariam fecit, et
 ad decennium reduxit. Sixtus V. male
 ordinatos & ab ordine sic suscepto & ab
 omni spe ac facultate ad ulteriores ad-
 cendendi suspendit. Clemens denique
 VIII. & hanc aliasque pœnas mitigavit
 atque ad juris communis terminos revo-
 cavit. *Privatio*, *Depositiō*que, quæ
 locum habet, tum in beneficiis Ecclē-
 siasticis, tum in aliis officiis simoniacis
 impetratis. *Irregularitas*, quæ incurritur
 propter excommunicationem & suspen-
 sionem præcedentem, nempe excom-
 municato aut suspenso divina facientia
 atque hanc ulterius sequitur *Inhabilitas*
 non tantum ad beneficium simoniacè
 obtentum, sed etiam ad alia quæcum-
 que. Denique *Restitutio* pretii accep-
 ti pro re spiritali; & fructuum con-
 sumptorum interea perceptorum ex benefi-
 cio simoniacè obtento, faciendā
 Ecclesiæ, cui injuria
 facta.

ne Prælati vices suas vel Eccle-
fias sub annuo censu
cedant.

TIT. IV.

Tit. hic pender à superiori, & ejus velu-
ti pars est, quia contrahitur etiam Si-
monia, quando Prælati vices suas, id
est potestatem & jurisdictionem sibi
competentem vel Ecclesias sub certa
aliqua pensione aliis addicunt vel e-
locant.

Cur hoc prohibitum est Prælati ?

QUOD Ecclesiastica jurisdictio &
potestas sit res spiritualis, quæ ut
vendi, ita neque elocari aut aliter cedi
absque simonia non potest. Ita Parochus
neque pro confessionibus audiendis, ne-
que pro sacramentis administrandis al-
teri communicate aut delegare vices
suas potest, ut neque conductitiis Pres-
byteris concedere. Est & hæc prohibitio-
nis ratio, quod hujusmodi res ad grava-
men subditorum & subversionem judi-
ciorum, redundare judicetur, ex eo,
quod concussionis materiam præbere
videatur.

*can. Vi-
dentes 1.
qu. 3.
c. ad no-
stram 21
sup. de
Sim. c. 1.
h. t. Conc
Trid. sess.
25. c. 11.
d. c. 3. b.*

Q 4

Pro. t.

Prohibitio hac an etiam ad fructus Ecclesiarum vel beneficiorum extendenda?

c. ult. h. t. Nequaquam; cum fructus ceterarum
c. ambrosiana obventiones nullam rei spiritualis ra-
tionem habeant, ac proinde licite cedunt
reb. Eccl. & locari possint. Non quidem ad lon-
gum tempus; quia separaret talis locatio
alien. quamdam alienationem; sed olim qui-
dem ad septennium, hodie ad triennium
Ex r. cō. dumtaxat.
Conc. Trid. d.

*sess. 25. c. 11. Co-
 var. 2. Var. c. 16.* De Magistris, & ne aliud exigatur
 pro licentia do-
 cendi.
 TIT. V.

Hic quoque Tit. velut appendix est Tit.
 De Simonia: nam & hi propè ad Si-
 moniæ crimen accedunt, qui aliquid
 exigunt pro licentia docendi.

Qui igitur incurrunt hoc crimen?

CANONICI, quos vulgò Scholasticos
 vocant, qui scilicet non nisi accepta pec-
 cunia, aliquem ad docendum admittunt.
 Non est autem hæc verè Simonia,
 quia licentia docendi verè non est res
 spiri-

Spiritualis; nisi quatenus actus est iurisdictionis spiritualis, ex iurisdictione aliqua Ecclesiastica, seu Episcopali, seu quasi spirituali, procedens. Et propterea tales non puniuntur ut Simoniaci, sed lenius, nimirum beneficiis suis spoliantur, quodque promissum est, & non acceptum remittere, acceptum verò restituere tenentur, item idoneos ad docendum admittere gratis.

*c. 1. h. t. c.
2. eod. c.
3. eod. Vi-
de Na-
var. in
Man. c.
25. n. 58.*

Litetne ipsis Magistris, qui non habent unde vivant, pro docendi laboribus exigere & accipere aliquid à discipulis?

Omniñò, neq; hoc speciem aliquam habet Simoniae: veruntamen ut liberamente & gratis doceant, constitutum est, in singulis Ecclesiis cathedralibus deligatur Magister aliquis ad docendum Theologiam, vel etiam in aliis Ecclesiis, qui Grammaticam doceat, cui salarii loco assignatur fructus annuus præbendæ. Idque eum privilegio, ut & Magistri S. Theol. & studiosi absentes per quinquennium continuum recipiant integrè proventus beneficiorum suorum.

*d. c. 1. &
4. h. t.
c. ult. in
fine h. t.
Vide Cœc.
Trid. sess.
5. de re-
form. c. 1.*

Qs De

De Judæis, Sarracenis, & eorum fœvis.

T I T. VI.

Quos hic vocas Iudæos, & qui Sarracenos?

Iudæorum nomen hoc loco non tam gentis est, quam impiæ & nefariæ. *Lev. 23.* Etæ. Nam Judæi, licet olim verum Deum colerent, & festa legalia, veteri Testamento ad litteram superstitione iactant, observare hodieque utcumque soleant; in hoc tamen maxime nefarii sunt & impii in Deum, quod Christum Dominum negent esse verum Deum: Sarraceni verò (quo nomine veniunt hic Turcæ, Persæ, Tartari, Arabes, ceterique Mahomedicæ sectæ additi) nec verus nec novum Testamentum recipiunt, & nefariè quoque peccant Christum negantes Salvatorem. *Niceph. lib. 11. c. 47 li. 6. var. hist. c. 28.* autem Sarraceni vel à Sara legitima uxore Abrahamæ, vel potius à Sarraco, urbe Arabiæ; nam Sarracenorū genrem inter Arabes numerat etiam Plinius.

*Cur igitur Iudei remittuntur vivere
inter Christianos ?*

Propter spem conversionis ad fidem ,
quam de iis conceperunt Principes
Christiani; qui propterea , præter man-
sionem, & alia illis concesserunt. Quæ-
dam etiam iisdem interdicta & negata
sunt. Concessum est, ut legibus suis inter
se vivant , ut synagogas suas habeant ,
veteres que reficiant & fulciant , non et-
iam novas ædificent; ita tamen ut ex hu-
iusmodi concessione non insolescant , &
scandalo fiat Christianis.

c. 7. h. 8.

l. ult. C.

cod. 117.

c. 4. h. 8.

*Quæ interdicta & negata sunt Iudeis in-
ter Christianos de gentibus ?*

Primò, Arcentur ab omnibus honori-
bus, dignitatibus atque officiis publicis.
II. Prohibentur die Parasceves prodire in
publicum , totoque ille die ostia vel fe-
stras habere apertas , ne occasio sit il-
lis ad Christianis in contemptum Creato-
ris ac Redemptoris sui. III. Prohibentur
insuper in domo dominioque suo servos
habere Christianos IV. Interdictum, ne
Iudæus cum Christiana, aut contra, ma-
trimonio jungatur , aut aliàs commif-
ceatur. Denique interdicta est Christia-
nis

c. 16. C.

18. h. 1.

d. l. ult.

C. cod.

c. 4. C.

15. h. 1.

c. 2. C. 5.

h. 1. l. 56.

can. Co-

var.

Q 6

nis

can. Ca. nis omnibus omnis familiaritas & do-
 20. Et mestica consuetudo cum Judæis, sub
 can. si pæna excommunicationis, ne consue-
 quis lu- tudine vitæ pelliciantur vel ad Judæi-
 daina mum, vel ad Paganismum, Exceptis Cle-
 xxvii. ricis & Religiosis, qui à Superioribus
 q. 1. d. c. suis ad prædicandum Evangelium Ju-
 5. c. 8. Et dæis & Saracenis mittuntur.
 13. h. t.

De Hæreticis.

TIT. VII.

d. c. 8. c. Differunt à Judæis ac Saracenis Hære-
 10. cod. tici, quòd hæretici contradicunt
 illi verò quam nunquam susceperunt,
 cæca mente oppugnent.

Hæresis quid? Et unde dicta?

can. Hæ- Hæresis est de aliquo dogmate falso,
 resis sive dei orthodoxæ contrariio firmata
 xxiv. opinio. Dicta ab Electione, quòd eam
 q. 3. sibi quisque doctrinam eligit, quæ
 putat esse meliorem, à Græco verbo
 ἀπορροια, id est Eligo unde Hæresis
 Secta, nomen olim neque odiosum, ac
 que apud vulgus infame, prout hodie.

Quis igitur dicendus Hæreticus?

can. 28.

XXIV. q.

Hæreticus definitur D. Augustino 3.
est, qui alicujus temporalis commodi &
maximè vanæ gloriæ, principatusque
sui gratiâ, falsas ac novas opiniones vel
gignit vel sequitur. Qui scil. quolibet
modo & vel levi argumento à fide or-
thodoxa ac religione Catholica, quam
Romana profitetur Ecclesia, defletrit &
dissentit. c. 2. C. eod.

*Quæ sunt requisita, ut quis propriè
Hæreticus & sit, & ut talis pu-
niri possit?*

can. qui

in Eccles.

XXIV. q.

Primò requiritur. Quòd, cum bap-
tizatus esset, & per hoc fidei Christianæ
initiatu, ab eadem fide defecerit: cum
nemo possit dici deserere fidem, quam
nunquam suscepit, veluti Pagani, Ju-
dæi, & reliqui alieni à fide. Et sufficit vel
in uno fidei articulo quem scientem vo-
lentemque aberrasse. *Secundò.* Quod er-
rorem illum suum mordicus ac pertina-
citer defendat, & corrigi nolit. Atque ad
hæc duo capita referri possunt, quæ præ-
terea alibi hic requirunt.

s. c. Hæ-

retici

XXIV.

p. 1.

Covar.

3. Var. 5.

1. sub nra.

2. l. 4. in

sine C. de

har.

*Qui ad accusandum in hoc crimine
admittuntur?*

Omnes, etiam illi, qui aliàs jus accu-
sandi

Q. 7

fandi non habent; quomodo & in crimine læsa majestatis humanæ obtinuit veluti servi contra dominos, laici adversus Clericum. Hæretici adversus Hæreticum, aut aliàs criminofis; quia hæresis crimen est publicum, quod in omnium d. l. 4. §. cedit injuriam.

d. C. h. t.

Quæ sunt remedia opportuna arcendo huic malo?

Primò. Interdicitur laicis omnibus omninò, ne sibi vindicent auctoritatem prædicandi verbum Dei, neve conventus aut conciliabula occulta cogant, Sacerdotum simplicitate ac familiaritate contemptum habitâ. Id quod hodie Sæculariis nostris admodum est solemne. Imò ne Clericis quidem permittitur minus concionandi exercere, nisi hoc eis S. Pont. vel ab Episcopo concedatur. *Secundò,* Jubetur quilibet Archiepiscopus, Episcopus, per se, vel per Archidiaconos suos, aut alias personas idoneas, bis aut saltem semel in anno suam circumscriptam ac visitare dioccesin, inquirere in hæreticos aut suspectos de hæresi &c. *Tertio,* Moniti ac requisiti ab Ecclesia Principis, vel potestatem aliquam in Republica Christiana obtinentes, terram suam ab hæretica fœditate purgare tenentur.

d. c. 12. §.

d. c. 13. §.

quia vero

ro. cum

c. seq. h. t.

d. c. 12. §.

quia vero

ro.

d. c. 13. §.

adji-

mus.

d. c. 13. §.

moveatis

Qua sunt poena Hæreticorum?

I. Excommunicatio, ea que latae sen- tentiæ, seu ipso jure incurrenda, non tantum ab Hæreticis notoriis, aut de hæ- reli suspectis, verum etiam ab eorum receptatoribus, defensoribus, fautoribus, aut qui cum Hæreticis familiariter ver- santur, commercia exercent, aliave com- municant. Quamvis id hodie apud Ger- manos ac Belgas in tanta hæreticorum colluvie & frequentia difficulter obser- vari possit. Unde ibidem, communicare commerciaque exercere cum hæreticis licet, citra metum excommunicationis aut læsæ conscientia.

II. Irregularitas, & quæ inde ulterius consequitur, Inhabilitas ad officium vel *c. 2. §. h. t. in 6.* ordinem Ecclesiasticum, aut aliud quod- libet officium publicum obtinendum, *h. t. in 6.* privatiõque beneficiorum omnium jam obtentorum tempore criminis, idque ip- *Covarr. 2. Var. c. 3. n. 4.* so jure: ut tamen ad executionem non procedatur, nisi præcedente sententiã declaratoriã judicis.

III. Confiscatio honorum omnium pa- *c. 10 §. 1. & d. c. 13. §. d. nati h. t. c. 19. cod. in 6.* trimonialium, idque similiter ipso jure, *h. t. in 6.* sive ex die commisi criminis. Ut etiam executio fieri non possit ante declaratio- nem criminis à judice competente fa- *h. t. in 6.* ctam.

IV. Mors

IV. Mors sive ultimum supplicium, quæ pœna alibi gladii est; alia alibi, & le-
re arbitraria. Consuetudo pœnam ignis,
passim recepit, ex lege Friderici II
Imp.

De Schismaticis & ordinatis
ab eis.

TIT. VIII.

Proximi Hæreticis, sunt Schismatici,
cùm nullam sit Schisma, quod non
fingat sibi hæresim aliquam.

Quid igitur est Schisma?

Est crimen, quo quis ab unitate Ec-
clesiæ discessionem facit, eamque
scindit quodammodo, se ab obedientia
summo Pont. ejus capiti debita, subtra-
hendo; quod & nomen Schismatis indi-
cat, à Schissura dictum.

In quo differt Schismaticus ab
Hæretico?

Quòd Hæreticus pravum aliquod do-
gma contra Ecclesiam Catholicam pe-
tinaciter defendat. Schismaticus vero
nullum quidem pravum dogma sequi-
tur, se tamen dividat, & ab Ecclesiæ Ro-
manæ

manæ unitate deficiat. Itaque omnis hæreticus est schismaticus; sed non è contra omnis schismaticus est hæreticus, quamvis postea schismaticus ferè incidat in hæresim aliquam. Unde eodem ordine habendi schismatici, quo hæretici, iisdemque pœnis sunt obnoxii.

*e. un. h. e.
in c. lac.
Pamel.
in Epist.
55. D.
Cypr.*

Quid censes de ordinatis à Schismaticis?

Ordinationes hujusmodi esse irritas atque inanes; & à schismatico ordinatum protinus ab officio repellendum esse, nisi legitime cum eo fuerit dispensatum. Ergò ordinatus à schismatico manet quidem ipso jure suspensus ab officio & usu Ordinis, tenet verò Ordo sic susceptus: quia Ordines per se subsunt & imprimunt characterem.

*e. i. h. e.
c. 2. eod.
Hostien.
in Summa. h. e.*

(Cum Auctor Titulos quosdam omiserit, n. 4. lubuit istos ex Andrea Vallensis Prof. Lovaniensis Paratitulis Decretalium sup- plere.)

De Apostatis & Reiterantibus baptismum.

TIT. IX.

Apostatarum sacrilegum quoque nomen

R

men

l. 4. C. de
Apostat.

men est, & Apostasia gravissimum
crimen, in ipsum Deum principaliter
tendes. Imò Apostata in eo de-
teriores hæreticis sunt, quia fidem
semel in baptismo susceptam, non in
parte, ut hæretici sed in totum dese-
rant, additur de Reiterantibus bap-
tismum, quia & hi velut apostata
sunt, dum à priori baptismo rece-
dunt per ejus reiterationem.

l. 1. 2. &
3. C. eod.

Quid est Apostata, & quid Apostasia?

Apostata Græcis idem est, qui Lati-
nis desertor seu rebellis vel etiam
transfuga, ut qui à Principe vel dno
suo ad hostes transit seu fugit: & Apo-
stasia idem est, quod rebellio seu deser-
tio, à Græco ἀποστασία, id est deficio, vel
deserero. Hic verò pressius sumitur Apo-
stata, pro eo, qui temerariè recedit à la-
tu fidei, vel obedientiæ, aut Religioni,

• can. Nō
observa.
tis xxvi.
2. 7.

quam semel professus est. Diciturque
Apostata, quasi retrò stans sive abiectus,
ut ex D. August. refert Gratianus, &
Apostasia significat ejusmodi temera-
rium recessum; quanquam hæc allusio
potius sit ad nomen, quàm origo no-
minis.

Quotupliciter sumitur Apostata?
Nomen Apostatæ tripliciter hoc

co sumitur I. Pro eo, qui deserit susceptam semel à se fidem Christianam, & transit ad Judaismum, Paganismum, aut Mahomeri impietatem; diciturque Apostata perfidiæ vel renegatus, de quo loquitur tex. Differtque ab Hæretico, qua is tantum ex parte deficit à fide Catholica. Apostata verò ex toto: à Pagano autem differt, quòd is contradicat fidei, quam nullo modo ante suscepit, Apostata verò repugnet fidei, quam antè reipsâ fuit professus: à Judæo distinguitur, quod is contradicat fidei, quam in typis, figuris & umbris antè tenuit. II. Dicitur Apostata, qui Monasticam Religionem; & III. Qui susceptum ordinem sacrum deserit. Sed & IV. Est genus Apostatarum, eorum scilicet, qui superioris vel Ecclesiæ præcepta transgrediuntur. *c. si quis 2. & c. illud 4. sup. de Majorit. & obed. vide Gloss, & Panor. ad c. i. h. t. latè Menoch. De arbitr. lud. quest. lib. 2. cap. 6. casu 546. & Mascard. De Probat. concl. 112.*

Qua est pœna Apostatarum?

Diversimodè autem Apostatæ à Jure coercentur. Primò publicatione bo-

R 2

no.

*incan.
Non po-
rest 2. q.
7.*

*can. fin.
Dist. 50.
can.*

*Quan-
tumlibet
Dist. 47.
can. Be-
tus III.
q. 4.*

l. c. 3. & norum, non extantibus propinquis,
4. c. eod. Jus præterea testandi vel testimonii
 dicendi, vel succedendi non habent,
d. l. 3. C. iploque Jure sunt infames, & qui alteri
eod. can. Apostasiæ autor fuerit, cum cum di-
 spendio fortunarum etiam capite pu-
Non po- niendum consuerunt Theodos. & Va-
rest 2. q. lentin. Insuper Apostata Reli-
 gionis mancipandi sunt carceribus,
7. donec desertum Religionis habitum
can. alie- resumpserint, & deprehensi in crimine,
ni 2. q. 7. qui scilicet deserto ordine clericali &
d. can. habitu in Apostasia tanquam laici
Beatus conversantur, post trinam quidem mo-
can. si nitionem, si clericus fuerit primæ con-
quis in q. sursæ, sacri verò ordinis apostata ipso
4. jure, ut communius obtinuit, vel post
Impp. unam saltem monitionem, amittunt
l. 5. C. privilegium clericale, *c. r. h. t. junctio.*
eod. *Inaudientia 25. & c. Contingit. 45. inf. de*
e pen. h. t. *sent. excomm.* Quod accipe de privilegio
 canonis, si quis suadente XVII. q. 4. Et
 propterea in eos manum injiciunt
 non incidunt in dicti canonis excom-
 municationem. vid. Panorm. in d. c. 1.
h. t. Bern. Diaz. in Pract. Crim. Canonica
cap. 142. & Covarr. Pract. quest. cap. 35.
num. 2.

Quomodo praevenienda Apostasia, ejusve suspicio?

Ut verò in Religiosis, seu Regularibus Apostasiae cesseret suspicio, mandat Conc. Trid. Sess. 25. cap. 19. ut nemo Regularis, cujuscunque facultatis vigore, transferatur ad laxiorem Religionem, neve habitum Religionis suae occultè ferat, sed publicè. Et cap. 4. ejusdem Sess. vetat, ne Regulares à suis recedant conventibus, etiam prae-textu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Statuitque, ut, qui sine praedicto mandato, in scriptis obrento, repertus fuerit, ab Ordinariis locorum, tanquam desertor sui Instituti, puniatur. Nihil autem inibi definit de transitu ad aequè arctam vel arctiorem Regulam: Sed extat eà dere Constitutio Pii V. ann. 1569 quam refert, * quâ rescindit & abrogat omnes facultates, praeter jus commune concessas, recipiendi vel retinendi Religiosos alterius ordinis, etiam laxioris. Refert ibidem & aliam Pii IV. Constitutionem, quâ facultatem summi Pœnitentiarum restrinxerat, statueratque, ne ex causis, etiam piis, facultatem standi extra monasterium

* Azor. 7.
p. Moral.
Instit lib.
12. c. 14.

• p. 2. V.
Monach.
§. 8. 9.
& 10.

* h. 2. n.
7. 8. 9.

• eos,
quos
dist. 4.

concederet, citra consensum superiorum; & alia, quæ ibid. videre licet. Aliarum præterea Constitutionum extravagantium, huc spectantium, meminit Zerola. Sunt autem Religiosi fugitivi quotannis requirendi & retrahendi in claustra, ex *Constit. Greg. IX. c. fin. sup. de Regularib.* Quid verò de ejusmodi statutum sit, cum in Gallia edictis Regiis, tum in Belgio Caroli V. edicto, dato *Bruxellis 1535.* vid. apud Zyp. ubi etiam refert, * quid statuerit Gregor. XIII. de bonis cum Apostatarum, tum aliorum Religiosorum, extra monasterium, morientium. Cæterum causa Apostatarum & Regularium, extra monasteria sua vagantium, Pius V. ad sedem Apostolicam revocavit, P. Martini in *VII. Decret. Lib. 3. t. 7. c. 2.*

Qua est pœna reiterationis baptismi
Secundum Canones Clerici deponuntur, laici verò excommunicantur, nec ad ordines admittuntur. c. qui alios. dist. 51 C. qui in qualibet. 10 q. 7. c. 1. verum secundum leges rebaptizati & rebaptizato scienter, id est, non ignorantibus hoc esse prohibitum, sed de solo malo in reiterationem baptismi contentientibus pœna imponitur capite

lis. l. 2. *C. ne sanct. baptism. iter.* Episcopi
etiam illicita usurpatione, sanctitatem
Baptismaris geminantes sacerdotio de-
stituti legitimis pœnis subjiciuntur. * l. 1. *C.*
ne sanct. baptism.

De his, qui filios occiderunt. *iter.*

TIT. X.

Superioribus Titulis vidimus de iis
criminibus, quæ principaliter in
Deum committuntur: consequenter
videndum est de illis, quæ principa-
liter tendunt ad læsionem proximi,
quibusque aut corpus & vita proximi
læditur, aut pudicitia thorusve
offenditur, aut res & bona proximi
exteriora attrectantur, & violantur.
Primi generis est homicidium, &
inter homicidiorum genera gravissi-
mum, quod in filios sive descen-
dentes, & in parentes, seu ascendentes
committitur, diciturque generali
nomine *Parricidium*; & adeo grave
est, ut Quintilianus in Declamatio-
nibus omnium scelerum maximum
appelleret; & Solon interrogatus, cur
nullam Legem in parricidas tulisset,
responderit, non expectasse se tale
scelus unquam potuisse committi.

R 4

Qui-

Quinam parricidium committuntur
dicuntur?

Licet Parricidæ propriè vocentur
parentum interfectores, aut qui suæ
patriæ, quæcunque parentis est loco,
excidium aut vim attulerint, vid. Cice-
ro 1. Officior. tamen postea Lege Pom-
peja cautum fuit, ut parricidii tenean-
tur non solum, qui patrem vel matrem,
sed & ii, qui fratrem, sororem, patru-
lem, matruelem, filium, filiam, & alias
personas, enumeratas, occiderint.

in l. 1. D.
ad L.
Pomp.
de parr.

Qua est pœna parricidarum?

Pœna parricidarum more majorum,
sive de Jure Civili fuit hæc, ut virgis
sanguineis verberati, ac deinde in fuiti
culeo cum cane & gallo gallinaceo,
vipera & simia, in mare vel amnem
projicerentur, L. penult. D. tit. Cicer. pro
Roscio Amerino. vid. Gregor. Tholosan.
Syntag. juris universi, lib. 36. cap. 14. Go-
thofred. ad l. penult. Jure verò Canoni-
co suadetur matri, quæ iracundiæ ca-
lore ducta filium occiderit, siquidem
innupta vel vidua sit, ut in monasteri-
um ingrediatur, in quo reliquo vitæ
cursu peccatum deploret, quod si in-
fantulus de nocte cum patre, & matre
mor-

mortuus reperiatur, nec appareat, utrum à patre vel à matre oppressus sit, vel suffocatus, extra culpam omnem non sunt parentes, indiciturque pœnitentiâ trium annorum, quorum unum peragant in pane & aqua, si quidem peccasse in eo intelliguntur, quod infantem in communem lectum recipiendo, periculo oppressionis vel suffocationis exposuerint. Qui matrem occiderit, eodem Jure pœnitere debet per decem annos, juxta formam præscriptam. At verò, qui parentem per furorē occiderit, impunitus manebit; nam sufficit eum furore ipso puniri, *l. penult. §. fin. ad L. Pompej. De parricidiis, l. 14. De officio Præsidis.*

c. ult. h. tit.

in Can. Latorem xxxiiii. qu. 2.

De Infantibus & Languidis expositis.

TIT. XI.

Omni quoque inhumanitate & crudelitate referti sunt, & tantò deteriores homicidio, quantò calamitosioribus id inferunt, inquit Justin. qui scilicet infantes ac minores septennio exponunt, seu abjiciunt, ut vel pereant, vel ab alijs, commiseratione moris, suscipiantur & alantur. Etenim

Novel. 153. in fine.

can. si expositus dist. 27

R 5

nim

*l. Necare
4. de de
agnosc.
& alen.
lib.*

**L. 2. C.
eod. l. nec
filium C.
de patr.
potest l. 1.
§. pœna.
D. de ag-
nosc. lib.*

nim necare videtur non tantum is, qui partum præfocat, sed & is, qui abjicit, & is, qui alimenta denegat, quippe publicis locis. misericordie causâ exponit, quam ipse non habet.

Qua est pœna exponentium infantem?

Digni sunt pœna homicidii. * Et si pater fuerit, amittit Jus patriæ potestatis; si Dominus, Jus dominicæ potestatis, non tantum si ipse exposuerit, sed & si ab alio expositum sciverit, vel postea ratum habuerit; atque ita expositus hoc ipso consequetur libertatem, utraque pœnam, quam meretur exponens filium vel filiam, privatur successione filii, seu filia, ab intestato decedentis. Nam eo casu expositus videtur incertum parentem habere, qui filio non sit dignus, cum filium indignum se existimaverit, & proinde meriti omnium utilitate ex eo proveniente carere debeat.

Qua est pœna exponentium languidorum?

Idem Juris est in languidis, (id est, sic viribus ob infirmitatem deficientibus, ut ad omnem pene operationem sint inutiles) ita expositis, cuiuscumque ætatis fuerint, sive infantes, sive Majores. Qui tamen hos suscipiunt, non ac-

quirunt per hoc in personas ipsorum aliquod jus, licet aliud Jure Cod. Theodos. obtinuerit, ut videre licet apud *c. fin. h. r.* Gregor. Tholosan. *Syntagm. iuris Vni-*
vers. Lib. 2. c. 10. n. 3.

An impensas repetere potest alens ex-
positum?

Quas Impensas repetere possit is, qui infantem expositum aluit, brevitatis causa vide apud Azor. ubi tradit, omnia, quæ de parentibus exponentibus *2. v. Mo-*
Infantes statuuntur Jure Civili vel Ca- *ral. inst.*
nonico, obtinere in iis, qui per se vel *Lib. 2. c.*
per alios commode filios suos alere *10.*
possunt: si verò præ inopia vel egestate aut sine dedecore & ignominia eos alere nequeant, curent, ut in Hospitali saltem aliquo, ad hoc pietatis officium exstructo, educantur, prout de servo statutur in *L. 1. C. de Latina Libertate tollenda.*

De homicidio voluntario vel casuali.

TIT. XII.

Hominem quoque vitæ hominis insidiari nefas esse, ipsa natura dicitur, quæ cognationem quandam inter omnes homines constituit.

R 6

Quid

Quid est homicidium, & quotuplex?

Homicidium est hominis occisio ab homine qualitercunque facta, vel est delictum, quo quis directè vel indirectè hominem interfecit. Estque aliud Voluntarium, aliud Casuale, aliud Necessarium,

Homicidium Voluntarium quid? & quotuplex?

l. 6. §. Clericor. h. t. Quod committitur animo & voluntate occidendi, concurrente dolo malo ut si quis vel aperto Marte, vel per insidias sive veneficio aut pharmaco, aliove modo aliquem è medio tollat, idèq; vel per se ipsum, vel per alium, mandando, consulendo, opem ferendo. Et est vel *simplex*, consistens intra limites simplicis homicidii, vel *deliberatum* seu *qualificatum*, ut si quis præmeditatè ac destinatè voluntate, vel per se vel per conductos ad hoc sicarios, aliquem interficiat.

Quid Casuale, & cui ex qua causa imputandum?

Quod casu, præter intentionem & opinionem occidentis, citraque dolum committitur. Quod quando culpam alii quam

quā adjunctam habet, meritò imputatur suo auctori, ut si quis rei licitæ quidem det operam, sed peccet in circumstantiis aut modum excedendo, aut debitam diligentiam non adhibendo, quemadmodum de ludimagistro alibi rescriptum est. Itē si rei simpliciter illicitæ, vel sibi saltem illicitæ det operam.

c. 7. h. t.
addel. 6.
D. ad L.
Aquil. c.
8. 10? &

Quid necessarium?

Quod fit ad necessariam sui defensionem ob vim illatam, quam repellere leges omnes permittunt: modò id fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc est, non ad vindictam, sed tantum iniuriæ propulsandæ & averrendæ gratiâ. Necessarium quoque est, quod fit auctoritate, vel legis, vel superioris jus gladii habentis.

19. h. t.
l. 3. D. de
just. &
jur.
c. Signifi-
casti 18.
h. t.

Qua est pena homicidii.

Jure civili ex L. Corn. de sicariis pena homicidii voluntarii est in insulam deportatio, bonorumque omnium ademptio: sed solet hodie, inquit I. C. capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint. Jure ò rificio pena est excommunicatio & depositio ab Ordinibus, omnibus, si Clericus sit, & post depositionem detrusio in carcerem ad certum

l. 3. §. pen
D. ad L.
Corn de
sicar.

R 7 tempus

*c. 6. in fi-
ne h. t.* non quidem ipso jure, sed per sententiam.

*Felin. &
Dd. in c.
Inqu si-
tionis sup
de accus.
c. 9. 13.
& alia
h. t. c. 7.
& 8. eod.* Homicidium casuale citra culpam commissum, ut jure civili, ita & Canonico est extra pœnam, cum culpa commissum jure quidem civili punitur, sed mitius; at Pontificium notat Clericum irregularitate, quod est impedimentum canonicum ex facto vel defectu aliquo proveniens, quo quis prohibetur sacros Ordines suscipere aut ministrare in susceptas,

De Torneamentis.

TIT. XIII.

Ad tractatum de Homicidio spectat hic Tit. de Torneamentis, id est, ludis hastilibus & equestribus; quia tales ludi quandoque causam dant homicidio, unde merito sacri Canones eos detestantur.

*Qua dicuntur Torneamenta, & qua
causa prohibitionis?*

Sunt nundinae vel feriae, in quibus milites ex condicto convenire, & ad
ostea

ostentationem virium suarum & audaciae, temerè congređi solent, Quae i- c. 1. *Et ibi*
 deo prohibita jure Pontificio, quod ex *Abbas h.*
 hujusmodi congressibus frequentes ca- t. *Navar*
 des hominum & animarum pericula *in Man.*
 provenirent. Quae tamen prohibitio c. 15. n.
 hodie non habet locum in iis ludis ha- 18. d. 1. 1.
 stilibus, qui exhiberi solent in inaugu- d. c. 1.
 ratione, nativitate vel adventu alicujus
 Principis, cum in iis non subsit tantum
 periculi.

Qua pena imposta est iis, qui animo lu- *Navar.*
 dendi ludendiq; accedunt ad tornea- d. c. 15. n.
 menta, vel idem docebunt? 9.

Jure quidem civili, si vel in lucta vel
 in pugillarum alius alium occiderit, is
 nulli pœnæ subicitur; quia eo jure cer- l. *Qua*
 tare hastâ, luctari, pugnare, virtutis *action. 73*
 causâ impunè permittitur At jure pont. §. 4. D.
 qui alium in torneamentis interfecerit, *ad l. A-*
 reus est homicidi; & quia operam de- *quil.*
 dit rei illicitæ, sit irregularis. Interfe- c. 1. h. t.
 cto autem Ecclesiastica denegatur se- c. 2. eod.
 pultura, si animo ludendi ac pugnandi
 accesserit ad torneamenta, non
 si alia de causa.

De

De clericis pugnantis in
duello.

TIT. XIV.

Sed & singulare certamen (à Latinis
Duellum quasi duorum bellum, à
Græcis *Monomachia* appellatum)
res est illicita & homicidio suble-
viens pænisque Canonis merito
subjicitur.

Quid igitur est Duellum?

Duellum est singularis pugna, quam
quis sponte alicui offert, vel ab alio
oblatum suscipit, ad controversiarum
decisionem ad veritatis assertionem, &
in defectum probationis adhiberi soli-
ta.

Quotuplex est?

Aliud est *Solemne*, quod fit servatâ
certâ formâ & ordine, habita loci secu-
ritate (campum francum vulgò vo-
cant) adhibitis patrinis, uti nuncupant,

Vide Fa. ac iudice qui causas duelli audiat & ex-
rin. conf. aminet, aliisq; provocatoriis præmissis
*crim. lib. solemnitatibus: aliud *Privatum*, quod*
1. conf. fit absq; solemnitatibus ex conditio-
9. n. 3. & tamen & statuto tempore, ac loco op-
seqq. portuno,

Licit

Licitumne est aliquando duellum ?

Olim quidem apud Romanos licita
 fuisse duella, publici spectaculi causa
 exhiberi solita; verum postea cruenta
 illa spectacula sustulit Constantinus
 Imp. & lege lata sancivit, ne ulli omni-
 nò gladiatores essent. Usurpata deinde
 iterum duella, non spectaculi gratiâ,
 sed criminis pugnandi, veritatis adse-
 rendæ honorisq; defendendi causa, cum
 Longobardi in Italia rerum potirentur,
 unde Origo duelli solemnis, cujusmo-
 di duella plerarumq; gentium legibus
 sub certis formis aliquando tolerata
 fuerit. Extat ea de re apud Gallos Con-
 stitutio Philippi Regis anno 2305. Ho-
 die verò omnia omninò duella illicita
 & prohibita, non tantum Clericis, sed
 & Laicis, sub gravibus pænis.

*l. un. C.
 de glad.
 pen tol-
 len.*

*De quo
 vid.
 Guid.
 Pap. qu.
 617. c. 6
 seq. toto
 h. t. c. 2
 c. 2. inf
 de purg.
 Can.*

Quæ sunt pœna duellantibus impositæ ?

Primò, efficiuntur irregulares, dum-
 modò sequatur mos, si ve victores exti-
 terint, aut etiam victis; & si ve per se ipsi-
 met pugnaverint, si ve pro se & suo no-
 mine alium aliquem pugilem introdu-
 xerint. Secundò, Clericus duellum in-
 iens; etiam non secutâ morte, aut muri-
 latione, de rigore juris deponendus est,
 bene-

c. 2, h. t.

beneficioq; spoliandus; quamvis cum tali possit dispēdari per episcopum. Quæ facultas ad præ Episcopis per Conc. r. d. c. 2. sess. ex cuius decreto ac posteriorum Pont. 25. c. 29. constitutionibus plerap; etiam alia hic de refor. imm utata sunt, & severius punita duella. In Belgio hac de re habemus, Edictum Principum nostrorum an. 1610. 27. Feb.

De Sagittariis.

TIT. XV.

Quia & ars Balistariorum ac Sagittariorum causam homicidio præstare solent, maximè si exerceatur; ubi, quando & adversus quos non oportet.

Quis dicitur Sagittarius, & quis Balistarius?

Sagittarius dicitur, qui sagittas eximit; cu non quidem majori, sed minore mittit; cuius usus olim in bello fuit, & hodie etiamnum est apud Turcas. Sarmatas & c. **Balistarius** vero, qui balistam utitur; quæ fuit machina bellica etiam Romanis usitata, eaq; major, quàm sunt graviora & grandiora jaciebantur ad quassandos & evercendos muros.

Qua est pœnâ artem hujusmodi exercentium ?

Quòd si quis eâ utatur adversus christianos & Catholicos, pœna est excommunicatio: quia ars illa mortifera & odibilis est, & plerumq; injustum belli justitiâ, licitum est pugnare quibus cumque armis. Qui verò dictam artem exercendo aliquem occiderit, incurrit irregularitatem, quia versatur in re illicita.

c. un. h. t.

Abbas hic. n. 1.

(Omissus & sequens Titulus ab Autore, antequam ibidem suppl et us ex Vallensi.)

De Adulterio & Stupro.

TIT. XVI.

Superioribus Titulis actum est de homicidio, & quibusdam actibus, per quos ad homicidium quandoque pervenitur, quibusque corpus & vita laeditur proximi: sequitur ordine Decalogi, id est, Legis antiquæ, decem præcepta continentis, de adulterio & stupro (ira enim in præcepto est. *Non occides, Non mœchaberis*) cæterisque illiciti concubitus generibus,

bis, quibus vel thorus proximi violatur, vel pudicitia laeditur.

Quid est Adulterium,

Quamvis Adulterium, generaliter sumptum, omnem copulam, quae non habet potestatem conjugii, comprehendat, *can. nemo blandiatur §. tolerabilior XXXII. q. 1.* & Lex Julia de adulteriis promiscue Stuprum & Adulterium usurpet, *l. inter liberos 6. D. cod. & l. inter stuprum D. de verb. signif.* tamen specialiter sumptum dicitur alieni thori violatio, & quasi ad alterius thorum accessio, deque Jure Civ. proprie in nuptiam committitur, non autem in virginem aut viduam, ac deficiunt, alienae matrisfamilias corruptio.

*can. non
moecha-
beris
XXXII.
q. 5.*

*L. l. ul. de
adulter.*

Quamvis eodem Jure etiam ad sponsam extendatur *l. propter 7. C. cod.* quia sponsa pro uxore habeatur *l. si sponsa 74. D. de iur. dot.* & quia neque matrimonium qualecunque neque spem matrimonii violare permittatur, *l. si uxor 13. §. Divi & §. si minor D. ad L. l. ul. de adul.* licet hoc casu mitior poena deernatur. Verum

*ca. 19. &
fn.
xxxii. q.
5.*

Jure Canonico etiam in solutam mulierem à conjugato committitur adulterium, nam hoc Jure eadem castimonia in marito requiritur, quae in uxore

*can.
XX*

*Qu
re q
linq
Civ
L. J
nalis
l. 2. §
releg
D. d
Jure
de a
viro
ri ca
con
ea h
ta est
moe
agg
7. ci
Et e
mul
sed
trud
relic
Quo*

can.

can. Præcipit. can. Apud nos & d. can. fir.
XXXII. q. 5.

*Qua est pœna adulterii de Jure
Civili ?*

Quod ad pœnas adulterii attinet, Jure quidem divino pœna utriusque delinquentis est lapidatio. De Jure autem Civili, quando criminaliter agitur, ex L. Julia, non videretur olim fuisse capitalis, sed vel deportatio, ut in militibus l. 2. §. miles D. de his, qui not infamia; vel relegatio, ut in paganis, l. si quis viduam D. de quaestionibus: ex posteriori vero Jure, nempe ex l. Quamvis C. ad L. Jul. de adult. pœna sanguinis & gladii tam viro, quam fœminæ adulteræ, irrogari cœpit, jã inde à tẽpore Justiniani, ut constat ex l. Transigere C. de transact. sed ea hodie in plerisque provinciis mutata est in pecuniariam, vel aliam, dummodo abfuerit violentia, aut qualitas aggravans, Jul. Clarus §. Adulterium n. 7. circa finem, & late Boer. Decis. 297. Et ex Justiniani Novella 134. cap. 10. mulier adultera non punitur gladio, sed virgis cœsa in monasterium traditur, potestate interim marito relicta intra biennium eam repetendi. Quod & Jure Canonico videtur receptum,

Deut. 22

Exod. 20

can. satis

XXXII.

q. 5.

ptum. *Gaudemus sup. de convers. conjugat.* Dosque hoc casu distribuitur certo gradu atque ordine inter descendentes, & ascendentes & monasterium, *d. Novel. 134. c. 10.* si verò civiliter agatur, hoc est, ad separationem thori, facta separatione dos & donatio propter nuptias innocenti conjugii applicatur, *Novell. 117. c. 8. c. Plerumq; 4. sup. de donat. inter virum & uxorem.* Quamvis autem in hoc sint pares maritus & uxor, quòd ob solum adulterium alterius agere possint ad separationem thori, non tamen in lucro dotis & donationis propter nuptias: nam uxor ob solum adulterium amittit dotem (nisi fuerit viro reconciliata, *d. c. Plerumq;*) maritus non ante quàm si frequenter cum alia muliere egerit, & bis monitus non resipuerit, *d. Novell. 117.* Infamis ipso iure, etiam antequam condemnatur per sententiam: adulter vero non fit infamis, nisi per sententiam. Cumque maritus uxore adultera solutus sit à jure solvendi ei debitum conjugale, ingredi monasterium potest, *c. constitutus sup. de convers. conjug.*

Qua est pana de turpe Canonico

Jure Canonico alter Conjugum, si-
 ve maritus siue uxor ob alterius adul-
 terium, agere ad separationem thori
 potest coram Iudice Ecclesiastico, ad
 quem solum spectat eo casu cognitio,
c. tua 5. sup. de Proc. r. c. 1. sup. de offic. Iud.
Ord. c. At si Clerici §. de Adult. sup. de Iud.
 nisi alter, v. g. maritus sciens uxorem
 suã adulterã esse, vixerit porro cum ea-
 dem non peractã pœnitentia, quia hoc
 casu & ipse reus erit ac particeps de-
 licti, *c. s. vir 3. h. t.* vel nisi alter alteri a-
 dultarium objiciat, quia paria delicta
 mutua compensatione tolluntur. Qua *c. pen. &*
ult. h. t.
 ratione autem ordinarius possit ex of-
 ficio procedere in causa adulterii, vid.
 Conc. Trid. Sess. 24. *de reform. Matr.*
c. 8. Sed & certis casibus ad hanc separa-
 tionem agi non posse, jam ante dixi-
 mus.

*An fas est adulterum deprehensum cum
 uxore occidere ?*

Licet jure civ. permillum fuerit mari-
 to, atq; etiam patri, deprehensum adul-
 terum cum uxore vel filia occidere cer-
 tis casibus impunẽ: id tamen de Jure
 Ca:

c. intelle-
ximus 6.
h. 1.

Canonico nullatenus permittitur. *can. inter hac can. Admonere vers. nam scri- rum. can. si quod verius xxxiii qu. 2.* Et hæc quidem Jure Pontificio circa Læicos statuta sunt, qui eodem Jure etiam excommunicari debent, ac pœnitentiæ subjici; imò & in monasterium detru- di possunt, *juxta communem. Vid. Cov. De matrim. 2. p. cap. 7. §. 7. n. 29.*

Qua est pœna Clerici adulteri?

* in d. c.
At si cle-
rici §. de
adult.

Clericus, qui adulterium commisit, seu confessus aut convictus fuerit à Judice Ecclésiastico, deponendus est ab officio & beneficio, & in monaste- rium detrudendus, ad perpetuam pœ- nitentiam agendam, *can. si quis Clericus Distinct. 81. & damnatus de crimine.* Jusmodi est infamis, Abbas: Imò Pres- byter infamatus ad solam confessio- nem mulieris adulteræ asserentis se ab eodem cognitam fuisse, non quidem condemnatus est adulterii, sed eodem veluti suspecto de adulterio, indicendi Canonica est purgatio, cum manu quinta sui ordinis, id est, cum quinque vicinis Presbyteris: in qua purgatione si defecerit, ab officio suspendendus est, *cap. significasti §. h. t. c. Quam sit gra- ve §. inf. de Excessib. Pralat. Potest tamen Episcopus*

Episcopus
adul-
terii
bus
licet
nis,
renti-
nach

Q
inde
tum,
Stup
mitu
vel v
viver
i. l. §.
101. E
lum,
verò
illici
xxxv

Q
Po
jure
blica
hum
legat
insti
Episcopus

Episcopus cum clericis dispensare in adulterio, & aliis criminibus inferioribus. Si quando verò ob gravitatem delicti imponenda fuerit pœna sanguinis, adiri debet Judex læcularis, c. Sententiam. c. Clericis sup. ne clerici vel Monachi, &c.

c. cum non ab homine §. at si clerici in fin. sup. de jud.

Quid est stuprum?

Quemadmodum Adulterium subinde ita latè sumitur, ut omnem coitum, lege prohibitum, contineat; ita & Stuprum aliquando verò strictius sumitur, & committi dicitur in virginem, vel viduam, integræ vitæ ac honestè viventem, citra vim, d. l. inter liberas. §. 1. l. stuprum 34. D. eod. & l. inter stuprum. 101. D. de verb. signif. imò & in masculum, l. qui domum 8. D. h. t. Strictissimè verò & propriè capitur, pro virginum illicita defloratione, ut in can. Lex illa. xxxviii. q. 1.

l. inter liberas 6. D. ad L. Jul. de adul.

Qua est pœna stupri de jure civili?

Pœna stupri citra vim commissi de jure Civili in personis honestis est publicatio dimidiæ patris bonorum, in humilibus coercitio corporis cum relegatione, §. item Lex Julia de adulteriis instituit, de publ. judic. Alioqui commissum

§ sum

lum vi, siue verè, siue interpretatiuè, ve-
 luti dum stuprator blandis verbis, &
 dolosis promissionibus sollicitat sedu-
 citque & velut compellit virginem,
 arg. l. 3. §. si quis volentem D. de Lib. ho-
 mine exhib. §. l. 1. §. 3. de seruo corrupto,
 punitur pœna capitali, ut voluit Dd.
 in d. §. item Lex Iulia de adult. eò quod
 Justin. ibi discretè violentum stuprum
 excipiat, in verbis, sine vi. Qui verò
 nondum viripotentem virginem cor-
 ruperit, de jure communi non punitur
 pœnâ mortis; sed vel in metallum da-
 mnatur, si humilior fuerit; vel in insu-
 lam relegatur, si honestior, aut in exi-
 lium mittitur, l. si quis aliquid 38. §. qui
 nondum D. de pœnis. Tutor stuprans pu-
 pillam deportatur ejusque bona publi-
 cantur, arg. L. un. C. si quis eam, cuius tu-
 tor, &c. A fortiori stuprans viduam
 cognatam, aut aliam, cum qua nequit
 consistere matrimonium, deportatur,
 l. si quis viduam D. de questionibus. Scer-
 vus, qui cum domina rem habuisse de-
 tectus fuerit, ex Constit. Constantini
 traditur ignibus concremandus, domi-
 na capite plectitur, l. 1. C. de mulieribus,
 qua se propr. seruis, &c.

Qua est pœna de jure Canonico?

De Jure Canonico stuprator virgini honestæ tenetur eam dotare & habere in uxore: nisi pater dare nolit, quo casu dotasse sufficit. Si verò ipse renuat habere, corporaliter castigatus, excommunicatusque in monasterium, ad agenda inibi pœnitentiam, detrudendus, si non possit eam ducere, ut quia *e i. h. 2.* fit conjugatus aut ordine sacro insignitus, nihilominus dotabit, quia utrumque est in obligatione, arg. l. celsus §. 1. D. de receptis arbitr. Clericus verò etiam deponitur, ex communi sententia, apud Jul. Clarum §. stuprum. n. 3. Insuperque pecuniaria pœna vel corporali, veluti detrusione in carcerem, aut monasterium, puniri potest, juxta arbitrium judicis. Abbas in c. at si Clerici nu. 20. sup. de judic. in c. ut Clericum sup. de vita & honest. Cleric. Wamel. Conf. 583. nu. 5. Quod si Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, Lector, Psalmista, aut ostiarius, cum muliere, sanctificata DEO, mæchatus fuerit, deponendus est, quia sponsam Christi corrupit: si verò fuerit laicus, excommunicandus est. can. si quis Episcopus xxvii. q. 1. Et præterea ex Justiniani

Constit. Novella 123. cap. 43. re sejus
 monasterio applicantur. aliâque poenâ
 hoc scelus coercetur. De fornicatione
 cum filia spirituali vide *can. ponult. &*
ult. 3. qu. 1. & latius de poena stupri &
 râm adversus Clericum, quàm laicum,
 in foro râm conscientiæ, quàm civili
 & Pontificio, vide Menoch. *de arbitra-*
riis lib. 2. casu 288. 294. & 420. Illud
 hic subjiciendum, Paulum IV. Con-
 stituit. quam refert Pet. Matth. in vii.
Decretal lib. 5. tit. 15. c. 1. statuisse, ut con-
 ciliatores proxenetæ, lenones ac lenæ,
 quæ puellam virginem interpellave-
 rint, flagitio quidem perfecto poena
 capitali, imperfecto verò deportatione
 perpetua in insulam plecterentur; in
 cæteris autem casibus fustibus publicè
 cæderentur.

Quid est incestus?

Quemadmodum Adulterium gravius
 est fornicatione, ita incestus adulterio.
can. Adulterii malum xxxii. q. 7. Est au-
 tem incestus consanguineorum vel af-
 finium intra gradus Jure prohibitos
 abusus, seu cum eis concubitus. Et in-
 cestus si dicuntur. qui consanguinei
 vel affines intra gradus prohibitos
 abutuntur, seu cum eis concumbunt.

can. Lex illa xxxvi. q. 1. can. de incestuosiss.
 xxxv. qu. 2. Unde & nuptiæ inter hos
 contractæ incestuosæ appellantur. *No-*
vell. de incest. nupt. in pr. l. fin. C. eod. tit.
can. nec eam xxxv. qu. 2. quali in his nu-
 ptiis minimè adfit cestus, id est, cingu-
 lum illud quo Venus ad nuptias hone-
 stas utebatur Covar. 4. *Decretal. p. 2. cap.*
6. §. 8. Virginum verò Deo consecra-
 tarum conjunctio non solum incesta,
 sed & sacrilega est & dicitur, *can. si quis*
facto xxvii. q. 1.

Quæ est pœna incestus de jure civili?

Pœna incestus simplicis, id est abs-
 que matrimonio, de Jure Digest. ea-
 dem est, quæ adulterii, *l. si quis viduam*
D. de questronib. non etiam de Jure Co-
 dicis, nisi cum alia specie fornicatio-
 nis committatur, puta cum adulterio
 vel stupro, Jul. Clarus, §. *incestus*; quia
 licet Jure Codicis aucta sit pœna adul-
 terii, non tamen pœna incestus. Ince-
 starum verò nuptiarum in honestis
 quidem personis, factâ separatione,
 una cum infamia, pœna est exilium &
 bonorum publicatio, ipso scilicet jure,
 à die commissi criminis, dummodo
 non supersint liberi ex alio matrimo-
 nio; in vilibus verò additur corporis

coercitio, *Novell. 12. de incest. nupt. c. l. 4. C. eod. Covar d. loco.* A pœna tamen amissionis bonorum, jure novissimo statutâ excusat ignorantia juris aut facti, etiam ex lata culpa contingens, *Covar d. loc.* In eum vero, qui virginem DEO consecratam, jungendi matrimonii causa, vel saltem intentant, capitalis pœna constituta est, *l. si quis non dicam. C. de Episc. & Cler. Adde Novell. 123. § penult.*

Quæ est pœna de Jure Canonico?

De Jure Canonico clericus, de incestu accusatus & infamatus, deponendus est, & beneficiis privandus, *Jul. Clarus d. loco.* Eodem jure omnis incestus macula pollutus, siquidem scilicet, infamis est, & que sacerdotes neque legitimè conjunctas personas accusare potest, *can. consanguineorum III. q. 4.* Estque excommunicatus ipso jure, *Clement. unica de Consanguinit.* à qua tamen excommunicatione per Episcopum absolvi potest, *Gloss. ibid. & à le. in vicem separandi sunt, d. Clement. c. 1. c. c. non debet sup. de consanguinit.* Alteroq; morte prævento alter, quando diu vivit, graviter pœnitere debet ab

que (pe conjugii cum alia, *can. quadam cum aliquot seqq xxxii. qu. 7. can. fin. xxxv. q. 8. & alius, c. 2. & 8. sup. de eo, qui cognovit consangu. &c.* Quamquam si contraxerit cum alia, subsistat matrimonium, quia tantum est impedimentum impediens, non autem dirimens.

Quid obinet si ignoranter incesta nuptia contracta?

Qui contraxerit ignoranter incestas nuptias, mitius, arbitrio iudicis, puniendus est: sicut & is, qui ab initio bona fide contraxit, sed postmodum, detecta consanguinitate vel affinitate, nihilominus perseveravit, non incidit in pœnas incestus, à Legibus & canonibus impositas. Gloss, *in d. Clement. un. ad v. scienter, & Clar. d. § Incestus num. 9.* At qui scienter matrem & filiam, aut duas sorores germanas carnaliter cognoverit, sicut & mulier, quæ patri & filio, aut duobus fratribus germanis, sui copiam fecerit, pœna ultimi supplicii plecti juberetur, ex constitutione Sixti V. Bajard. *in Addit. ad lul.*

Clar. d. § Incestus, num. 10.

S 4

Quid

*Quid habendum de liberis ex incestu
natis?*

Deniq; filii nati ex incestuosis com-
plexibus, scienter factis, non censentur
legitimi, nec parentibus succedunt, *can.*
un. xxxv. qu. 7. & 8. l. si quis & Auth. Ex
complexu C. de incestis nuptiis.

De Raptoribus Incendiariis
& Violatoribus Eccle-
siarum.

TIT. XVII.

Ordinis nunc ratio postulat, ut de iis
quibus res proximi violantur, aga-
tur, ut de rapinis, furtis, usuris, cri-
mine falsi: à quo crimine non sunt
alieni, qui per sortes homines fal-
lunt, quique in iudicio cum adver-
sario suo colludendo, aliud revela-
gant, & aliud simulant.

Quid est Raptus?

Raptus nihil aliud est quàm abdu-
ctio violenta ad stuprum: ut scilicet
mulier ingenua, sive virgo sive alia, in
vita seu vi abducta corrumpatur. Dico,
i-

invita ; quia quamvis aliàs jure civili
 etiam rapta dicatur, quæ ipsa volens *l. un. C.*
 abducitur seu clam & parentibus non *De rap-*
 consentientibus jure tamen Pont. talis *tu virg.*
 raptor non dicitur raptor; ut neque il-
 le, qui mulieris habuit assensum, &
 prius desponsaverit quàm cognoverit *c. pen. h. &*
 licet parentibus reclamantibus.

Qua est pœna Raptus?

Lex civilis raptorem virginum ultore *d. l. un. l.*
 ferro persequitur; maximè si rapta Deo *54. C. de*
 fuerit dedicata: bonis raptoris ei ad- *Episc. &*
 emptus, vel addictis vel raptae vel mo- *Cler.*
 nasterio; in quo rapta degit. Præterea *Nov.*
 raptor jure civili ducere raptam uxo- *143.*
 rem prohibetur, licet & ipsa & parentes
 ejus consenserint; alias bona deferen- *d. l. un. d.*
 tur vel ad parentes, vel, illis deficienti- *Nov. 143*
 bus, ad fiscum. *& Nov.*

At jure Pont. raptori raptam habere *150.*
 uxorem permittitur, si postea inter te
 consentiant & nihil aliud obstat. Quod
 limitatur decreto Conc. Trid. modò *c. ult. h. t.*
 rapta à raptore separata atque in loco *Sess. 24.*
 tuto & libero constituta illum in vi- *c. 6. de*
 rum habere consenserit. Et nihilomi- *reform.*
 nus, inquit idem Conc. raptor ipse, om- *matr.*
 nesque illi consilium, auxilium, & fa-
 vorem

vorem præbentes, sine ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; & si Clerici fuerint, de proprio gradu decedant. Teneaturque in super raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare.

Quid est Rapina, & in quo differt à Furto?

Rapina est violenta & manifesta rei aliena, mobilis & corporalis invito domino contractatio seu ablatio. Differt à furto eodem ferè modo, quo stuprum à raptu; quia rapina & raptus est contractatio & abductio violenta, furtum vero plerumque occultè fit, ut & stuprum.

Qua est poena Rapinae?

Pœna rapinae, etiam rei minimæ, de jure civili intra annum est, quadrupli ita ut huic quadruplo insit ipsius rei persecutio, post annum verò est in simplem, jure Pont. raptores manifesti & violatores Ecclesiarum ipso jure subiacent excommunicationi, aliisque poenis coercentur, nisi ablata restituant, vel de restituendo caveant. Quòd si gravior fuerit excessus, morte vel tran-

*Instit. vi
bonor.
rap. &
ibi D.*

e. 2. h. t.

catione membrorum puniendus, vindicta hujus Regiæ potestati, judiciq; *e. 4. in*
 seculari reservari debet. *fin. eod.*

Qui dicuntur Incendiarii?

Qui datâ operâ & dolo malo ex odio & vindicta, ignem in Ecclesiam vel alia pia loca injiciunt vel injici faciunt.

Horum qua pœna?

Jure civili incendiarii, qui datâ operâ ob inimicitias vel prædæ causa in civitate incendium fecerint capite puniuntur, & plerumque vivi exutuntur. *l. ult. D. de incen. §. 12. de pœn.*

Quæ hodie etiam recepta moribus. Jure verò Pont. incendiarii Ecclesiarum seu rerum Ecclesiasticarum ipso jure sunt excommunicati; aliarum verò rerum profanarum demùm per sententiam Ecclesiæ, seu pronuntiatione *e. Tit. 19. inf. de sent. ex. com.* ab alio quam à summo Pont. Nisi in extremo mortis articulo. Eoque casu Ecclesiastica conceditur sepultura, & tenentur hæredes ad damni restitutionem occasione incendii vel alio modo *e. 5b. t.* dati juxta defuncti facultates?

De Furtis,

TIT. XVIII.

Sequitur modò Tit. de Furtis in genere, Furti nomine accepto pro qualibet illicita rei alienæ usurpatione, ut & rapina & furtum specialiter dictum eo nomine veniunt, quæ aliàs tanquam duæ distinctæ species distinguuntur.

Quid igitur est Furtum, prout à Rapina distinguitur?

l. 2. D. h. t. **E**st contrafactio rei alienæ fraudulenta lucri faciendi causâ, vel ipsius rei, vel etiam usus, possessionisve,

Quia si quis non quidem contrectet rem, invito domino, sed furem recipiat & colet?

l. 4. h. t. Dicitur & ille furtum facere. Et quæ casu non tantum ex mero officio iudicis, sed & ad instantiam partis læsæ, tenetur quis furem indicare, modò contrectatus sit furti. Atque hinc origo præscriptorum monitoriarum.

l. 1. Qui casu non tantum ex mero officio iudicis, sed & ad instantiam partis læsæ, tenetur quis furem indicare, modò contrectatus sit furti. Atque hinc origo præscriptorum monitoriarum.

l. 3. D. eod. d. c.

4. Et ibi os monitoriarum.

Da.

*Qua dicuntur Monitoria sive
Monitoria ?*

Sunt literæ, quas vocant Monitoriales, seu Monitiones generales, ad finem revelationis, ut vulgò loquuntur, quas Episcopi aut Vicarii generales Episcoporum, ad instantiam cujuscunq; petentis, in genere contra detentores rerum alienarum concedere solent, ut eas intra certum terminum restituant, contraque detentionis illius seu furti conscios, ut fures furtaq; indicent, sub pænâ excommunicationis; quod & in aliis causis cum civilibus, veluti ut quis solvat aut restituat quod debet, tum criminalibus criminaliter intentatis, ut sic monitus se sistat personaliter, usitatum, hac vel simili formula, *Moneatis N. vel quemcunq; alium, qui furtum tale fecerit, aut damnum dederis, ut intra certum terminum satisfaciat, alioqui noverit sese per hanc nostram sententiam excommunicatum.*

Gatier. i
can. q. 6.
11.

Quanam excusant à Furto ?

Primò, excusat necessitas extrema, id est tanta, ob quam periculum imminet vitæ tolerandæ, quia eo casu jure naturali omnia sunt communia, ut rem alienam accipiendo videatur quis accipere quasi propriam. Aliàs si tantum aliqua fuerit

Covarr.
in c. Peccatum p.
§. 1. n. 3.
7. 2. h. t.

§ 7 fuerit

fuerit necessitas, & non extrema, mitius
veniet puniendus fur, & tantum pœni-
tere debet.

Navar. Secundò Rei exiguitas; quam vis in-
in Man. ter Canonistas non conveniat, quæ res
minima dicatur.

c. 17 n. 2 Tertiò. Qui compensandi causâ, dum
¶ 4. aliter suum recuperare nequit, rem alie-
Vall. hic nam capit, fur dicendus non est.

§. 1.

Quæ est pœna furti ?

Navar. Jure Canonico, præterquam quò
d. c. 17. n. ad restitutionem obligentur & fures, &
2. & seqq præterea suadentes, mandantes consu-
¶ 10. sup. lentes & c. Clericus furti reus depositus,
de jud. factusque incorrigibilis, excommuni-
cari debet.

Spana A jure civili, pœna olim fuit quadru-
inst. de o- pli, si furtum fuerit manifestum; vel
blig. qua dupli, si nec manifestum, Et solet etiam
ex del. criminaliter extra ordinem furti agi.
nas l'ult Hodie ex generali ferè consuetudine
D. de judicium furti quodammodo publi-
furt cum factum est & ordinarium, in utra-
que pœnâ pecuniariâ in corporalem, nime-
rum pœnam laquei in gravioribus,
fastigationis verò in le-
vioribus,

De Usuris.

TIT. XIX.

Recto ordine deinceps sequitur de Usuris, quippe ex eodem fonte manantibus, ex quo furtum, scilicet ex avaritia. Ipsiq; usurarii & fures sive raptores *can.* pari velut passu ambulare videntur: *Quid dicitur* nam qui trucidat pauperem fœnore, *can* non minus crudelis est, quàm qui *xiv. q. 4.* subtrahit aliquid vel eripit divi.

Usura quid nominis ?

VSura, ab Utendo dicta, nihil aliud est quàm usus rei. Accipitur quoq; pro qualibet accessione & incremento, sive fructu proveniente ex usu rei cuiuslibet, & ex causa quacunq; propriissimè verò lucrum ex usu pecuniæ mutuatæ proveniens Usura appellatur. *Gell. 16. Noct. c. 12.* Quod & *Fanus* dicitur, à fœtu seu fœtura quadam pecuniæ patientis atq; incrementis. Græcè Τόκος, id est *partus*, ex eadem ratione.

Quidigitur est Usura ?

Usura est lucrum supra sortem ex mutuo

110

arg. can. tuo exactum. Vel est voluntas aliquid
 ul. xvi. *Quid hic intelligetis nomine Lucri?*
 qu. 3.

Quidquid forti accedit causâ lucri,
 sive pecunia, sive alia res naturâ suâ
 pretio æstimabilis, in quâ consistit mu-
 tuum sive illud triticum sit, sive vinum
 sive vlcum, sive aliud quid, quod usu
 conlumitur.

Cur dicitur, vi mutui?

can. Si
 fanera. Quia propriè non nisi in contracto
 veris cū mutui usura committitur, in quo do-
 can. seq. minium rei mutuatæ transit in acci-
 xiv. q. 3. pientem; in aliis contractibus non nisi
 can. 1. & improprie & ratione mutui saltem im-
 seq. xiv. pliciti & obliqui, seu mutui brevi manu
 qu. 3. contracti; veluti in contractu emprio-
 nis, quando res carius venditur ob di-
 latam ad tempus solutionem. Nisi du-
 bitetur, utrum merces plus minuitur
 solutionis tempore sint valeturæ,

l. 6 h. t.

Cavar. 2.

Var. c. n.

7.

*Licet creditori accepto pignore pacisci
 fructus pignoris, donec mutuum
 reddatur?*

l. 23. D.

de pig.

ant. &

Jure quidem civili licet, nec habetur
 usurarium hujusmodi pactum (quod
 pactum vocant *artio xp'ianos*, id est reci-
 proci,

proci usus, quasi tu debitor utaris meâ *l. Si e a*
 pecuniâ & ergo interea re tuâ) idque *lege C.*
 propter incertum fructuum eventum, *eod.*
 incertumq; pretium. Jure verò Pont.
 improbatu, ut usurarium, fructusq; ex
 pignore perceptos creditor imputare
 debet in sortem, id est quantum fru-
 ctuum percepit, tantum de sorte dimi-
 nuere.

Vid Cam
de Usur.

c. 5.

Quotuplex est usura?

Primò, Dividitur Usura in Menta-
 lem & Realem. *Mentalis* est quando
 mutans, citra ullam conventionem,
 eâ mente dat, ut ultra sortem, sive id
 quod dat, aliquid recipiat, aliàs non
 daturus. *Conventionalis* seu *Realis*, quan-
 do quis pecuniam mutuam credit cum
 pacto, expresso vel tacito, capiendi a-
 liquid lucri ultra sortem.

II. In Compensatoriam, punitoriam &
 Lucratoriam. *Compensatoria* est legitima
 pensatio seu præstatio ejus quod inter-
 est ratione vel lucri cessantis, quod sci-
 licet creditor facere potuisset, si pecu-
 niam suam mutuam non dedisset; vel
 damni emergentis, quia scilicet tantum
 damni inde accepit. et hæc propriè u-
 sura non est, quia non est lucrum, sed
 quanti interest creditoris, *punitoria* pæ-
 nam

nam debitoribus morosis infligit statim
die non solventibus, quæ species simili-
liter non involvit in justitiam aliquam.
Lucratória merum lucrem continet, lo-
laq; improba & detestabilis est, impro-
bata & damnata lege naturali, diviâ E-
vangelicâ & Pontificiâ. Jus autem ci-
vile usuras certo tantummodo juxta
hominum divisas qualitates permisit.

*l. Eos 26.
§. 1. C.
eod.*

*Quid censendum de Montibus
pietatis?*

Eos esse immunes ab usuræ vitio :
quia nihil hic principaliter datur vi-
mutui, neq; ultra indemnitate sortis
aut lucri causâ, ut fit in usuris, sed tan-
tum ratione damni emergentis, sive pro
sola indemnitate & conversatione Mon-
tis, pro stipendio scilicet domini & mi-
nistrorum, qui Montis curam habeant,
idq; minutum & moderatum, juxta
quantitatem pecuniæ numeratæ, acce-
pto à singulis pignore idoneo, vendi-
toq; deinde post lapsum temporis
defectum luitionis & solutionis pigno-
re, atq; ex pretio ejus deducta sorte, et
q; quod ultra sortem pro detrimentis
mensuris Montis debitum esse reperit-
tur reliquum pretii domino pignori
restituendum venit. Neq; repugnatio-
tioni, ut pauperes ferant onus aliquod
expen-

expensarum, quorum commodo & fa- *Vid. Na-*
voti cedit erectio & conservatio montis *var. de*

Qua dicitur Usura nautica, & an *Usur. n.*
licita? *58. & in*

Man. c.
17. n. 217
Less. lib. 2
c. 10. dub
28.

Usura nautica, seu fœnus nauticum
dicitur, quod ratione navigationis aut
itineris periculosi per terram præstatur.
Nam creditor contra naturam mutui
periculum sortis in se recipit, si ve ea sit
pecunia mutuata per mare trajicienda,
sive merces ex mutuata pecunia com-
parata, similiter transvehendæ vel per
mare vel per loca insidiosa (aliud nau-
ticum, hoc terrestre fœnus appellatur.) *tot tit D*
ut, si navis & pecunia vel merces *fose*
tuito casu pereant, creditori pereant. *& C. de*
Estque tale fœnus, jure civili approba- *naut. san*
tum, quia nihil est aliud quam pretium
suscepti pretii periculi.

An & jure Canonico?

Multorum ea opinio est, fœnus hoc
nauticum esse improbatum atq; illicitum
alii id quidem concedunt, ubi na- *per text.*
viganti velevanti ad nundinas eâ lege & *in c. ult.*
nôd aliter mutuatur pecunia, quam ut *h. r.*
simul & periculum in se suscipiat, lucri
alicuius causa, negant verò si id ipsum
fiat liberè, debitorq; sponte cum credi-
tore

c. 17. n. *122. Co-* tore conveniat de periculo mutuata
var. 3. pecuniæ in se recipiendo, certa mercede
 constituta.

Var. c. 2.
n. 5.

Qua est pœna usurariorum ?

Canis.
ad h. t. c.

4. n. 5.

c. 9. c.

19. h. t.

c. 1. c. 7.

h. t.

In primis tenentur usurarii omnes, si-
 ve manifesti sive occulti, & tam menta-
 les quam reales, ad restitutionem usura-
 rum neq; tantum ipse usurarius, sed &
 hæres acceptas à defuncto usuras pro
 parte hæreditaria restituere tenetur.

II. Exercens usuras & monitus non
 desistens, si Clericus sit, suspendendus
 est ab officio & deponendus; laicus ve-
 rò excommunicandus.

c. 3. h. t.

c. c. 1.

cod. in 6.

III. manifesti usurarii neq; ad commu-
 nionem altaris, neq; ad Ecclesiasticam
 sepulturam, neq; ad oblationes vel ad
 confessionem peccatorum faciendam;
 neque etiam ad testamenti factionem
 sunt admittendi, nisi vel de usuris sa-
 tisfecerint, vel de satisfaciendo cautio-
 nem idoneam præstiterint.

De crimine falsi.

TIT. XX.

Nov. 73.
in princ.

Falsum est quod veritatem imitatur &
 Falsitas nihil aliud quam veritatis i-
 mitatio, occultatioque; nam & men-
 dacium & occultatio species est falsi.

*Ut quis falsi reus sit, qua concurrere
debeat?*

HÆc tria I. Ut dolo malo seu animo
fallendi & corrumpendæ veritatis
committatur II. Ut nocent alteri. III.
Ut lege aliqua statutum sit, talem im-
mutationem veri esse punibilem pœna
falsi, quod est quasi falsum, & ex S. C.
vel interpretatione prudentum pro fal-
so habito habetur.

*l. 10. C.
ad L.*

*Quibus modis & qualiter admit-
titur falsum?*

*Corn. de
falsis.*

Variis modis, & aut dicto scriptove,
aut facto vel usu. Dicto, si falso testi-
monio & veritas occultetur, & menda-
cium dicatur. *c. 1. h. t.*

Scripto, si quis testimonium vel a-
liud instrumentum falsum scripserit, si
gnaverit, recitaverit, subjecerit. Circa
litteras verò Apostolicas falsitas hujus-
modi committitur vel in modo dicta-
minis seu mutatione styli, vel in forma
scripturæ, qualitate chartæ. *c. 5. & 7.
h. t.*

Facto si quis sigillum adulterinum
fecerit, sculpsit, expressit dolo ma-
lo; si falsam moneram percussit, num-
mosq; adulterinos confecerit, finxe-
rit, *Inst. d. t.*

l. 9. C. rit, tinxerit: si pondera & mensuras pu-
19. de eod blice probatas corruperit, aliisve mo-
l. pen. D. dis.
eod.

Utu deniq; si quis vel falsis instru-
mentis vel falsis litteris aut summi pot.
d. c. 5. 6. aut alicujus principis, sciens dolo malo
C. 7. h. t. fuerit usus. Item falsum nomen vel
c. 3. eod. cognomen sibi usurpando.
l. 13. D.
eod.

Quaest poena falsi?

Jure civili poena falsi, vel quasi falsi,
in liberis hominibus est deportatio &
bonorum omnium publicatio, servus
l. 1. in fi. ultimo supplicio affici juretur: aliter ve
ne D. eod pro qualitate personae falsum commit-
l. Qui tentis, falsitatisque commissae modo
duob. 21. atrocius modo mitius, crimen hoc pu-
eod. nitur.

Jure Pont qui falsum in litteris S. P.
admisisse convincitur, si clericus fuerit
cum omnibus suis ea in re fautoribus &
defensoribus excommunicatus, omnia
busq; officiis & beneficiis suis spolia-
tus, & per Ecclesiasticum judicem de-
gradatus, curiae traditur saeculari pu-
d. c. 7. h. t niendus, aliter quam in litteris Aposto-
licis Clericus falsum admiserit, poena
est depositio vel alia major, pro quali-
tate criminis.

De

De Sortilegiis

TIT. XXI.

Dixi suprà, à crimine falsi etiam sortilegos non esse alienos: quia per sortes fallunt homines, & præferunt se vera prædicere, cum solius Dei sit futura nosse.

can. 1.
xxxvi.
qu. 5.

Qua dicuntur hoc loco Sortes, & qui Sortilegi?

Sortes nihil aliud quam divinationes & malificia esse, inquit Leo IV. Pont. Sortilegi verò sunt, auctore Isidoro, qui sub nomine fictæ religionis per quasdam, quas Sanctorum seu Apostolorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt. Vel Sortilegi dicuntur, qui id quod occultum est, eventu alienius rei explorant, ut qui ad deprehendendum fures astrolabium vel aliud quid movent, aut inspiciunt.

can. sortes xxv.

q. 5.

can. u. nic. xxvi

q. 3.

c. 1. §. 2. h. 5.

Nomine Sortilegorum qui præterea comprehenduntur?

Nomen hoc generale est, omnisque divi-

divinationum species complectitur, ut
 quæ ex astris eventus futurorum seu
 nascentium vitam & mores conjectat,
 & illud Astrologiam divinatricem seu judicia-
 riam & quæ ex elementis, ut Geoman-
 tiam, Hydromantiam, Pyromantiam,
 2. can. Aëromantiam; & quæ ab aliis, quibus
 Igitur divinandi artem exercentes incum-
 xxvi. q. bunt, appellantur, ut Arioli, Aruspices,
 3. Auspices, Necromantici, Magi &c.

Quotuplices sunt sortes?

Triplices, Divisoria, Consultoria &
 Divinatoria. Divisoria sunt, quarum e-
 ventus plerumq; à solo casu pendet; ut
 cum sortem velut iudicem facimus in li-
 tibus ac cõroversiis dirimendis, in hæ-
 reditatibus & bonis communibus divi-
 dendis &c. ut sciatur, quid cuiq; tribu-
 endum sit, in quibus propterea nihil per-
 se mali est. Consultoria divina voluntas
 consultitur, ut sciatur, quid agendum fu-
 giendumve sit: quod licitè fit, quando
 cogit necessitas ut cum Apostoli, non
 nisi collecto fratrum cõtu, & precibus
 ad deum fuis, Matthiam in Apostola-
 tum sorte elegerunt, Divinatoria sunt, ex
 quarum inspectione futura prænnunciat-
 tur, & præsentia aut præterita occulta
 deteguntur; quod quia ordinariè nõ fit
 sic

l. 14. d. de
 jud. &
 l. 3. d.
 fam. er-
 cis.

d. c. 1. &
 2. b. h. t.

sine pacto aliquo cum dæmone, sive expresso sive tacito, idèd tales sortes omnino illicitæ sunt & prohibitæ jure Canonico.

Quæ sunt pœna Sortilegorum?

Jure Canonico pœna est excommunicatio, quam pœnam incurrunt & consulentes; monitiq; & emendationem detrectantes, si servi, verberibus castigandi sunt, liberi verò homines in carcerem detrudendi. Clerici verò magi & sortilegi, aut etiam consulentes, depositi ab omni ordine sacro, & ex utroque officii ac beneficiis in monasterio cri-

can. Non oportet & alius xxvi. q. 5

can. con-trad. 9. 5.

can. s. quis Episc d. 9. 5.

men admissum perpetua pœnitentia luere debent, nisi mitiget pœnam simplicitas & bonus zelus: Divinationes, quæ hæresin manifestam sapiant, exercentes puniuntur ut hæretici atq; incorrigibiles facti cûriæ traduntur sæculari puniendi.

Jure civili pœna maleficorum, ariorum, & similium, est capitalis, & aut concremantur, aut gladio feriuntur. De consuetudine pœna est arbitraria, juxta qualitatem delicti utroque jure,

l. 3. C. de malef. & Mathem.

T De

De Collusione detegenda.

TIT. XXII.

Falsi quoque speciem habet, colludere cum adversario in iudicio, id est aliud reverâ agere, aliud simulare; quare hæc quoque falsitas detegenda.

Colludere qui & qualiter dicuntur?

l. 5. C. eod. **I**N primis ipsi litigatores, actor & reus, cum litem simulant, ex pacto alter alterum patitur vincere in causa, ut ita præjudicium fiat alicui; quales prævaricatores appellantur. Item procuratores causarum, quando alter alteri causam domini sui prodit, & cum vincere posset, patitur se vinci & condemnari.

D. V. S.

Qua est pœna colludentium seu prævaricatorum?

l. 2. D. de præva. ricat. l. 4. & s. eod.

Iure civili pœna est extraordinaria. Accusator convictus fit infamis, & ab accusatione repellitur, Reoq; absoluto per collusionem aut prævaricationem potest ex integro accusatio instaurari, & per judicem ex officio inquiri super eodem crimine. Collusione super beneficio facta, qua illud fiat censuale seu pœna.

c. 1. 2. & 4. h. t.

pensionem subjiciatur, ea conditione, ut per mortem alterius in collusorem transferatur, privatur uterque eodem beneficio non quidem ipso jure, sed per sententiam. *c. 3. h. t.*

De delictis puerorum.

TIT. XXIII.

Subinde & in impuberibus delicta quædam deprehenduntur, veluti furta, mendacia, perjurium, homicidium, quibus plena esse dicitur puerilis ætas, quæ non sunt omnino impune relinquenda. *c. 1. h. t.*

An ergo impubes ante decimum quartum ætatis annum puniendus?

Omnino, quatenus doli capax est, & ob id intelligat aliquo modo se delinquere. qui tamen mitius puniendi sunt quam puberes, quia aliquid indulgendum ætati: ipsique impuberes eo nomine conveniri debent, non pater, *§. in summa pen. inst. de oblig. qua ex del. nasc. d. c. 1. in fine.*

TIT. XXIV.

Sequitur deinceps de criminibus Clericorum propriis, quorum quaedam sunt omnium Clericorum communia, ut Venatio, Percussio & Maledictio.

Cur Clericis interdicta est Venatio?

lib. 1. Pol. **Q**uia venatio est pars bellicæ virtutis teste Aristotele. Jubentur autem Clerici ab omni contentionis & belli specie abstinere. Venationem intellige saluosam & clamoriam, quæ fit cum accipitribus, & aliis ejusmodi, quia pugnat hæc cum statu & professione Clericorum; quam proinde artem nequitissimam, imò ipsam nequitiam vocat D. August. non eam, quæ fit sine strepitu canum & armorum, cum retibus & patulis canibus, modò etiam raro fiat, nec avocet ab officiis. Ut enim D. Hier. ait non invenimus in scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem, piscatores invenimus sanctos.

Qua est pœna Clerici venatoris?
Deprehensus sapius in venatione, si Epil.

Episcopus sit, tribus mensibus à communione; si Presbiter duobus; si Diaconus, pro arbitrio Judicis ab omni officio, suspenduntur. *d. c. 1.*

De Clerico percussore.

TIT. XXV.

Quis dicitur Clericus Percussor ?

Qui ex prava consuetudine pronus & facilis est ad percutiendum factum vel verberare, si per se & manibus suis hoc faciat, si per alium. percussorem intellige, quæ ad eadem aut mutilationem perducatur, non quæ dicto fit aut verbis, arguendo, obsecrando, increpando sibi subditos.

can non licet 23. dist. 86. can. 5. quis om. nem 1. q. 7. can.

Quæ est pœna Clerici percussoris ?

Prælati & cæteri Clerici percussores sunt suspendendi ab officio. Quod si moniti, ne se virent in suos, se non emendent, deponendi sunt, & Ordinibus Ecclesiasticis spoliandi, Permissum tamen judici Ecclesiastico, præter pecuniariam pœnam, virgis cedere delinquentes, citra pœnam irregularitatis, ea moderatione adhibita, ne in vindictam sanguinis transire videatur.

Cum beatus 8 dist. 48 can. E. piscorum 7. dist. 45. c. 1. h. c. 4. sup. de rap. torib.

Cleri-
uadam
ommu-
Male-
atio ?
e virtu-
r autem
& belli
acellige
fic cum
uia pu-
ne Cle-
nequil-
ocari D.
strepitu
& pau-
at, nec
hier. ait.
sanctis
piscaro-
oris ?
tione, si
Epil.

Videntur & percutere quodammodo maledici, blasphemii, detractores ea percussione, quæ fit verbo aut lingua,

Qui dicuntur hoc loco Maledici;

Maledici, à maledicendo, nomine generaliter accepto, dicuntur Clerici liigiosi, adutores, proditores, scurriles, & verbis turpibus jaculatores hoc loco strictius accipitur non illud pro blasphemis in Deum, in Sanctos, & proximè in B. M. Virginem. Eoq; majus est delictum, quo major est is, in quem peccatur, ut v. g. est summus Pontifex.

can. 3. s.
 §. 6. dist.
 46. c. 1.
 h. 1. c. 2.
 eod.
 Levit. c.
 24. Nov.
 77. in fi.
 necan. Si

Quæ pœna afficiuntur Maledici?

Jure divino antiquo blasphema, quæ fit verbis in Deum, morte punita sunt, & ex Constitutionibus Principum Jure Pontificio Clerici blasphemii deponuntur ab Ordine; laici vero incorrigibiles facti excommunicantur, alterve puniuntur, pro personæ & facti qualitate aut multa pecuniaria aut pœnitentiæ publica, ut alia arbitraria,

quis xxv
 qu. 1. c. 2.
 h. 1. Co.
 var. in c.
 Quam
 vis p. 1. §.
 7. n. 22.

De Clerico excommunicato, de-
posito vel interd.cto mini-
strante.

TIT. XXVII.

Circa Ordines quoque Ecclesiasticos
sunt delicta peculiaria Clericorum, ut
si Clericus excommunicatus, depofi-
tus, vel interd.ictus in Ordine suo mi-
nistret, qui hoc pacto graviter peccat.

Tales Clerici quomodo puniuntur ?

IN primis si Sacerdos aliquis, dum sci-
ret, etiam per rumorem tantum, se ma-
jori excommunicatione implicatum &
monitus prius, ut desistat, celebrare ac
divinis sese officiis ingerere præsump-
serit, fit irregularis. Et si nec sic desistat,
ordinibus suis spoliatus, implorato ju-
diciis laici auxilio in exilium mittitur.

*c. 4. s. 6.
6. h. t. c.
2. §. 3.
eod.*

*Quid si minori tantum excommunicati-
one fuerit ligatus ?*

c. ult. h. t.

Talis celebrando licet graviter pec-
cet, non tamen fit irregularis, quò mi-
nus possit Ecclesiastica Sacramenta ad-
ministrare, sed tantum impedit, quò
minus ipse ea percipere possit. Quæ ea-
dem & in Clerico deposito atque inter-
dicto locum habent.

*d. c. ult.
Vide Co-
var. in c.
alma p.
2. §. 17*

T 7

De

De Clerico non ordinato ministrante.

TIT. XXVIII.

Quomodo punitur talis Clericus

FIt perpetuò irregularis ad susceptionem ejus Ordinis: in quo non ordinatus ministravit, & præterea ab Ecclesia abjiciendus seu excommunicandus est. Beneficium tamen Ecclesiasticum ei non est auferendum, ut habeat, unde vivat. Hodie ex Constit. Clementis VIII. quilibet non Sacerdos dicens Missam, aut confessionem sacramentalem excipiens, ab Ecclesia abjicitur, & ab Ordinibus, si quos habet, tunc degradatus, jubetur tradi Curiaæ seculari debitæ poenis plectendus.

*6. 7. & 2.
h. t. d. c.
2. An.
1601. 1.
Decemb.*

De Clerico per saltum promot.

TIT. XXIX.

ad tit. de Ordines Ecclesiastici non nisi gradatim & distinctis intervallis temporum
tempori.
ordin.

rum conferri possunt, ut dictum supra.

Quis dicitur promotus per saltum?

Qui præmissio Ordine inferiori ad superiorem aliquem sua negligentia ascenderit, ut si nondum Diaconus sacerdotio initiatur.

Qua poena est sic promoti.

Taliam diu ab usu & executione sic suscepti Ordinis suspenditur, donec omissus Ordo inferior suppleatur. Et hoc, si sua negligentia, ut dixi ignoreret ad Ordinem superiorem ascenderit: non si scienter, quia tunc non est ordinandus, ut dictum est de non ordinatos quia idem est, non esse ordinatum, & non esse ritè ordinatum.

*c. no. h. r.
c. can.
un. dist.
52.*

De eo, qui furtivè Ordinem suscepit.

TIT. XXX.

Quis qualiter furtivè Ordinem suscipere dicitur?

Qui susceperit Ordinem aliquem ecclesiasticum sine prævio examine, & sine prævia admissione ad illum Ordinem

T 3 nem

e.2.h.1. nem suscipiendum, in numerum ordi-
nandorum irrepsit: veluti si quis ad
minores tantum Ordines admisis, eti-
am Ordinem susceperit Subdiaconatus
vel si contra inhibitionem sui Superio-
ris seu Ordinarii eodem tempore duos
c.3.eod. Ordines sacros adeptus fuerit.

Qua est poena sic ordinati?

d.c.3. Taliter ordinatus prohibetur & in
Ordine sic suscepto ministrare & ad ali-
um superiorem ascendere. potest tamen
Episcopus, si inhibitio facta non fuerit
sub pœnis excommunicationis, cum eo
dispensare in Ordine furtivè suscepto,
eundemque habilitare ad alium Ordi-
nem suscipiendum: secus, si fuerit ex-
communicatus. Conc. Trid. vult furti-
vè ordinatum esse suspensum ab Ordi-
num executione quamdiu episcopo si-
ve Ordinario visum erit.

e.1. in fi
ne d.c. 2.
c. 3.
sess. 24.
c. 8. de
reform.

De excessibus Prælatorum
& subditorum.

TIT. XXXI.

Dictum hætenus de criminibus specie
alibus, quæ omnium clericorum sunt
communia: nunc paucis agendum
est

est de delictis, quæ propria sunt Prælatorum ac subditorum, & hic dicuntur Excessus Prælatorum.

Quinam igitur excessus à Prælati in subditos, & contra committi solent?

IN primis excedere dicuntur Episcopi ac Prælati, indebitis tallis atque exactionibus, aliisque gravaminibus subditos suos prementes. Imò subditis liberum est, Prælato seu superiori suo non parere, si quid imperet, quod sit contra tenorem sui privilegii.

*c. 1. r. 16.
& 17. h.
& c. 3. eod.*

II. Subditi Prælati & Superioribus suis debitam reverentiam & honorem exhibere tenentur; quem si morum perveritate corrupti non exhibuerint, aut alias quod ratione officii illis incumbit non præstiterint, dicuntur excessum facere; quò spectant etiam vitia & delicta, de quibus dictum supra.

Excedunt & Prælati inferiores, se rebibus, non ad se, sed ad Superiorem pertinentibus ingerentes; veluti si Prælatus, non Episcopus, sine hujus assensu velit unire Ecclesias; aut si qui ex his, quæ jure communi ad Episcopalem spectant dignitatem, & jurisdictionem, quidquã sibi vindicent, veluti publicas peniten-

c. 8. eod.

c. 12. eod.
c. 5. c. 6.
eod.
c. 11. in
fine eod.

tias injungendo, vel indulgentias concedendo. Item si, qui potestatem habent beneficii conferendi, illud vel ipsi sibi retinere velint, vel conferant indigno, & rursus, ejusmodi collatione non improbatâ, conferant alteri, ob hanc eorum inconstantiam pro ea vicependandi facultate conferendi.

De novi operis nuntiatione.

TIT. XXXII.

Peccat etiam subinde Prælatus ædificando, veluti ædificandis Ecclesiis, aut aliis piis locis, si inde grave aliquod damnum acceptura sit Ecclesia matrix, cui præest.

Quid est annuntiare novum opus, vel nuntiatio novi operis? Et quid opus novum facere?

l. 1. §. 0-
pus D.
eod.

Nuntiare novum opus est denuntiare & inhibere vicino, ne ædificet. Nunciare enim hic nihil aliud significat quam prohibere. Opus verò novum facere videtur, qui ædificando vel detrahendo aliquid, pristinam operis faciem mutat, nuntiatio igitur novi operis

peris est prohibitio ædificanti, in publico vel privato, legitimè facta, ad hoc, ut desistat ab opere, saltem tantisper, donec jus ædificandi fuerit discussum, an jure, ac injuria ædificet.

Quid si ædificans nuntiatione neglecta non desistat ab opere?

Tunc cogitur quidquid post nuntiationem construxerit suis sumptibus demoliri, licet postea deprehendatur eum jure ædificasse; quia auctoritati judicis non obtemperavit. *c. 1. & 2. h. 1.*

Quid si è diverso per ejusmodi nuntiationem opus aliquod temerè diutius differatur?

Eo casu opus novum nuntians intra tres menses probare debet, opus inchoatum injurià constructi, estque in opinionione nuntiantis, an de præjudicio suo intra tres menses doceat, & interim desistatur ab opere, an verò pergat in ædificando, receptâ cautione de opere suis sumptibus demoliendo, si injustè ædificatum pronuntiabitur. *d. c. 1. & ult. h. 1. & l. un. C. eod. c. pen. & ult. eod.*

De privilegiis & excessibus privilegiatorum.

TIT. XXXIII.

Postremò tam Prælati quam subditi, siue sint Clerici siue Religiosi etiam non Clerici, nõ raro excedunt & delicta,

licta committunt in suis privilegiis.

Quid est Privilegium?

Privilegium est jus singulare à superiore contra jus commune uni vel pluribus concessum. Singulare, inquam, quia, cum detur contra jus commune, neque ultra personas, neque extra res privilegio expressas per interpretationem est extendendum. Jure Canonico Privilegia dici solent quælibet indulta, exemptiones, libertates, & gratiæ seu indulgentiæ, contra jus concedi solitæ.

6.32. h. t.

6.4. &c.

17. in fine

10d. De

civis in c.

Sicut Romana

in pr. sup. de

refer.

Quotuplex est Privilegium?

Primo, Privilegium aliud est *personale*, quod proximam concessionis causam à personis habet, quarum merita, conditio vel qualitas dant locum privilegio; aliud *Reale*, sive Rei, causæ, vel Loci, quod alicui dignitati, corpori, universitati vel collegio, aut Studio generali conceditur. Cuiusmodi privilegia, etiam personis sublati, in rebus subsistunt & durant. Personalia verò simul cum personis, quibus concessa, intereunt.

II. Aliud est *Generale*, quod pluribus personis, vel ratione plurium personarum rerumve conceditur; aliud *Speciale*, quod uni loco vel personæ, singulari aliquo favore indulgetur.

Exo

Excessus privilegiorum circa qua potissimum versantur?

Circa abusum ipsorum privilegiorum. Neque enim privilegiatis licet pravâ interpretatione contra & præter mentem concedentis producere, aut alio quoque modo privilegiis sibi concessis abuti, vel aliorum privilegiis derogare; digni alioqui, qui privilegia sua amittant.

Quibus præterea modis amittitur privilegium?

Amittitur Primò, Morte privilegiantis, si personale sit privilegium. II. Lapsu temporis, si privilegium sit temporale. III. Præscriptione 30. vel 40. annorum. IV. Renuntiatione, tacitâ vel expressâ. V. Revocatione, aliisque modis.

c. 4. & c.
Privilegia 24.
h. t. Vide
Suarez.
de Leg.
lib 8. c.
34 &
segg.

De Purgatione Canonica.

TIT. XXXIV.

Hactenus de generibus criminum, quæ si non satis probata fuerint indicenda est Purgatio Canonica illis, qui de crimine aliquo diffamati sunt vel vehementer suspecti: & dicitur, Canonica, hæc Purgatio, quòd à SS. Canonibus inventa & prodita sit, ac surrogata Purgationi civili, quam *Vulgarem* vocant.

Quidigitur est Purgatio Canonica?

Pur-

Purgatio Canonica est innocentiae super objecto crimine Canonice facta ostensio seu demonstratio.

Quis alicui indicere potest hanc purgationem

c. 12. h. t. Judex, qui de crimine cognoscit, aut cognoscere debet, de quo quis infamatur. Idque vel ad instantiam ejus, qui purgandus est, vel ab ipso iudice ei, qui de gravi aliquo crimine infamatus est, eidemque fide digno, quem verisimile sit non facile pejeraturum.

c. 1. & ibi gl. & Ab. h. t.

Quomodo & qua forma fieri solet?

c. ult. eod.

In primis jurat reus, tactis SS. Evangelii, de veritate, se objectum sibi crimen non perpetrasset: tum compurgatores (quos eligit iudex, probæ vitæ homines saltem de nullo crimine condemnatos aut suspectos, ejusdem ordinis cum diffamato, quem & familiariter

c. 7. 9. & aliis eod.

noverint) de credulitate, quod scilicet credant eum verum jurasse, nec objectum crimen admisisse. Compurgatorum autem olim certus & determinatus fuit numerus, hodie arbitrarius est

c. 5. 23. & d. c. ult. eod.

pro qualitate personæ & quantitate delicti aut infamiae.

De purgatione Vulgari.

TIT. XXXV.

Cur dicitur Vulgaris hæc Purgatio?

Quod vulgò tantum & temerè usur-

surpata sit, ac nullo modo appro- *can. Mens*
 bata: vel quod à vulgo, diabolo insti- *nam &*
 gante, inventa & inducta. *can: Con-*

Quibus modis & qualiter fieri solet? *sulvisti.*

Variis modis. I. Per Monomachiam *1. q. 4.*
 seu duellum, olim etiam inter Christia- *Cujac.*
 nos jam inde à temporibus Barbaro- *ad lib. 1.*
 rum in Italia usurpatum. II, Per ignem, *F. t. 1.*
 hoc est per ferrum candens, per prunas *Vide Co-*
 & togum; quibus modis habebatur in- *varr. 4.*
 nocens, qui ad tactum ferri candentis *Var. c. 23.*
 aut ignis illæ sus evasisset. III. Per A- *& ibid.*
 quam ferventem, manum in aquam *Vffel. c.*
 immittendo; vel per frigidam, immer- *Ex tua-*
 sione trina in aquam, ut si tertio e- *rum sup.*
 mergeret, innocens esset, sin supernata- *tii. prox.*
 ret, nocens.

De Injuriis & damno dato.

TIT. XXXVI.

Ubi de veritate constiterit criminis, sive
 per legitimas probationes, seu quo
 alio modo, judicis partes erunt, ut
 præter pœnas reo infligendas satis-
 fiat parti læsæ de injuriis & damnis.

Injuria nomen quomodo hic accipitur?

Accipitur de injuriis quocumque
 modo illatis, quod & inscriptio
 Tit. indicat; nimirum & generaliter,
 pro omni eo, quod non jure fit, & spe-

c. i. D. h.
tit.

cialiter ac proprie, quatenus in contumeliam seu contemptum alterius infertur, scilicet in lationem sive corporis sive famæ.

Injuria specialiter accepta quor modis fit

d. l. r. &
l. 15. §. 2.
D. eod.
ad l. 15.
§. 27.
can. 1. &
ult. v. q. 1

Duobus, aut re aut verbis. Re, quoties manus inferuntur & corpus cæditur, læditurve, aut quo alio facto. Verbis, quando convicium dicitur. Quod refertur & ea, quæ fit scripto vel libello famoso, & vel maximè ad infamiam alicujus pertinet.

Quæ actio eo nomine competit?

§. in sum-
ma jun-
cto §. pœ-
na instit.
eod.

Agitur injuriarum vel civiliter, vel criminaliter. *Civiliter* ad æstimationem injuriæ, permittiturque injuriam passis eam æstimare; quam deinde æstimationem judex suo arbitrio moderari potest, & vel juxta eam reum condemnare, vel etiam minoris, prout ei vilum fuerit. *Criminaliter* ad pœnam extraordinariam officio judicis reo interrogandam.

Est & actio injuriarum *ad palmodi-* am, in foro ac praxi usitata, qua agitur ad restitutionem honoris ac famæ: locum habet in injuria, quæ fit verbis aut scripto. Estque civilis hæc actio, secundum plerosque, non verò criminalis; ea ratione, quòd rectè cumuletur cum actione, qua ad æstimationem in-

juris agitur, quæ cumlatio aliàs ad-
mitti non possit.

Ex causa damni injuriâ dati, quo *Vide Myn*
nocitum est alicui in rebus suis citra *frang. cens*
contumeliam alicujus personæ, datur *2. obs. 96*
jure civili actio L. Aquiliæ, & reparari
oportet tale damnum, sive dolo malo
datum sit. sive culpa etiam levissimâ.

*Restitutio damni dati cui & à quibus
facienda?*

Hæc facienda est ei, qui damnum
passus est, ejusve hæredi, ab eo, qui da-
mnum dedit, ejusve hæredibus, quate-
nus hæreditas patitur: contraque eos-
dem actio damni proponenda erit, non *c. 8. h. 3.*
etiam contra alium. Et non tantum
damnum, sed & expensæ omnes, quas
adversarius in lite persequenda fecerit,
refundendæ sunt.

*Qua ratione ergò toleratur usus pignora-
tionum seu repressaliarum?*

Prohibitæ quidem illæ sunt utroq;
jure, tanquam graves Reip. & æquitati
naturali contrariæ, ut quibus alius pro
alio prægravetur, & quidem jure Ca-
nonum sub pœna excommunicationis
& interdicti, non obstante prætextu
cujusvis consuetudinis. Ratio est, quia *Nov. 57.*
non habet rationem, inquit Imp. alium *Vi non*
quidem esse debitorem, alium verò exi- *fiant pig-*
gi; sed nec alteri molestum esse pro alio *norat.*
quo-

Vide G.
Pap.
q. 32. &
34. Dam
hand.
prax.
erim. c.
78.

quodam, & c. Mores verò usum repres-
saliarum probant, concurrentibus his,
justâ causâ debiti vel delicti, conque-
stione apud Principem, & auctoritate
publica vel Principis, pignorationes
ejusmodi concedentis.

De Pœnis.

TIT. XXXVII.

Damno reparato, refusiisque expensis,
tenetur insuper reus ad pœnam sive
satisfactionem delicti, impostam
vel à lege seu canone, vel, si nulla
certa pœna canonibus sit statuta, ar-
bitrio, judicis infligendam.

Quid igitur est Pœna?

Est supplicium, quo quis ob deli-
ctum afficitur, sive noxæ vindicta,
seu delictorum omnium coercitio aut
satisfactio, à lege vel ministro legis
imposita. Vel brevius, est afflictio ad
vindictam criminis seu culpæ imposi-
ta. Afflictio inquam, qua quis puniatur
& premitur, vel in corpore, vel in statu
suo, vel etiam in ære & bonis fortunæ,
quæ pœna vocatur pecuniaria.

Quotuplex est Pœna Canonica?

Alia est Ordinaria, partim à jure
scripto, id est lege vel canone, partim à
non scripto statuta. Alia Arbitraria, seu
pro judicis arbitrio infligenda.

II.A.

e. Dile.
titus 11.
h. r.

Vulting.
hic ha.

d. c. 11. h.
1. & l. 3.
D. eod.

II. Alia est Civilis, alia Criminalis.

Illa utilitati privatorum & patri læsæ applicatur; hæc ad vindictam publicam spectat. Ad civilem refertur pœna Conventionalis, quæ contractibus apponi solet: inter criminales pœna recensetur pecuniaria,

Pœna Conventionalis quæ, & an licitè exigatur hoc jure?

Pœna conventionalis dicitur, quæ contractibus apposita ex conventionione partium contrahentium committitur, solvenda ab eo, qui contractum violat, eundem observanti. Hanc etiam admittunt Canones, saltem quatenus concurrat legitimum interesse, & pro faciliori coactione partis ad observandum & adimplendum contractum. Nisi pœna fuerit adjecta quantitati solvendæ, in fraudem & ultra modum legitimum usurarum; hæc enim peti non potest. Similiter pœna conventionalis peti non potest, utroque contrahentium æquè contractum violante, cum ad pœnam uterque obligaretur: quia pœna unius cum alterius pœna compensatur.

c. 7. h. t.

c. c. Per

tuas sup.

De arb.

arg. l. 15.

C. de u-

sur. c. c.

g. h. t.

Pœnam pecuniariam quando rectè imponit iudex Ecclesiasticus?

Quando nulla alia pœna certa per Canones statuta est: tunc enim arbitrio

re-

c. 3. h. t. relinquitur iudicis, ut loco pœnæ cor-
 e. 4. sup. poralis, aut alterius, pœnam infligat
 de rapto- pecuniariam. Ita tamen, ut, quando pe-
 rib. c. c. cunia aliquem mulctat, omnem avaritiam
 4. sup. de ritiam vitet suspicionem. Et quidem se-
 off. jud. cundum canones pecuniæ sic exactæ
 deleg. d. pars dimidia in utilitatem Ecclesiæ, al-
 e. 3. Sess. tera dimidia in eleemosynam erogari
 25. c. 3. de jubetur. Concil. quoque Trid. eandem
 reform. pecuniam piis duntaxat usibus desti-
 nandam esse decrevit.

*Qua præterea sunt pœna Canonica
 criminales?*

Et sunt variæ, pro varietate & gra-
 vitate criminum: & vel sunt *Spirituales*,
 ut Excommunicatio, Suspendio, & In-
 terdictum, de quibus infra Tit. xxxix,
 vel *Corporales*, quæ circa corpus ver-
 santur.

c. pen. in I. Pœna Carceris perpetui: quæ & ca-
 sine sup. piralibus adnumeratur, iis scilicet cali-
 De har. bus, quibus in foro laico vita adimere-
 c. 27. in tur.

sine ruf. II. *Detractionis in Monasterium*, ad a-
 De v. S. gendam inibi pœnitentiam: quæ pœna
 Abbas in hodie in usu esse desit.

c. Tsa 6. III. *Depositionis* ab Ordinibus ac gra-
 h. t. d. c. 0. dibus Ecclesiasticis ab omni officio ac
 beneficio, ideoque non nisi pro enormi
 admodum & gravi crimine imponen-
 da: sive ea Verbalis sit, quæ solis fit ver-
 bis,

bis, & Depositiō Simplex dicitur. sive
Realis seu Actualis, quæ & Solemnis,
quia fit solemnī degradatione; & nihil
aliud est quàm executio depositionis
verbalis, adhibito certo numero Epif-
coporum, veluti in depositione Pres-
byteri sex, in depositione Diaconi tri-
um, vel loco Episcoporum totidem
Abbatum, usum mitræ & baculi ha-
bentium; vel si nec illi commodè habe-
ri poterunt, sufficiat adhiberi alias gra-
ves personas in dignitate Ecclesiastica
constitutas, & juris scientiâ commen-
datis. Detractisque Clerico vestibus &
in signibus Ordinis sui, ad instar exau-
torationis militaris, atque exutus o-
mni privilegio Clericali, tanquam lai-
cus relinquitur, puniendus judici
laico, & quidem continuò post de-
gradationem.

*c. in Felix
xv. q. 7.*

*Sess. 13. c.
4. de ref.*

*c. 10. h. r.
can. In-
ventum.*

*xvi. 47.
Et ibi gl.*

IV. *Ademptionis sive Privationis* offi-
ciorum & beneficiorum: quæ gravis
quoq; pœna censetur, non nisi pro gra-
vibus delictis & casibus in jure expref-
sis imponi solita. His alii addunt pœ-
nam damnationis ad triremes, exilii,
fustigationis ac verberum, ea tamen
moderatione adhibita, ne flagella in
vindictam sanguinis transire videan-
tur.

*c. 24. inf.
de sent.
excom.
Et c. 4.
sup. De
raptor.*

De

De Pœnitentiis & Remissionibus.

TIT. XXXVIII.

can. Pœnitentia. Pœnæ, de quibus Tit. proximo, fori sunt externi seu judicialis: hoc Tit. 4. *dist. 3. de pœnit.* agitur de pœnis fori interioris, seu animæ, id est, de Pœnitentiis & Remissionibus sive Indulgentiis.

can. Ecce *39. infine* *De pœnit.* *dist. 1. &* *can. 1. &* *6. dist. 3.* *Quid est Pœnitentia & quotuplex?*
Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. Et est vel *Interna*; scilicet virtus mentis seu actus interior, quo pœnitemus & dolemus de peccatis; vel quo præterita mala plangimus, & plangenda non committimus. Vel *Externa*, & est Sacramentum, quod jam baptizatis, sed naufragium passis, id est in peccatum mortale lapsis, tanquam secunda naufragii tabula ad salutem necessaria subservit.

Quæ sunt partes Pœnitentiæ?

Partes integrales Pœnitentiæ, & materia quasi proxima (nam materia sunt peccata) sunt *Contritio*, *Confessio* & *Satisfactio*, quibus concurrentibus Pœnitentia peccatorum operatur remissionem.

Concil. Triad.

Sess. 14.

6. p. 4.

Quid est Contritio?
 Contritio est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. *Quo.*

Quotuplex est Contritio?

Duplex, alia perfecta, quæ proprie *Contritio* appellatur, & est dolor ac detestatio peccati propter Deum summè dilectū, ob ejus bonitatem supernaturalem, seu ut auctor est gratiæ, ac gloriæ; alia imperfecta, quæ dicitur *Attritio*, & est dolor ac detestatio peccati super omnia, cum proposito vitæ melioris ac voto Sacramenti; non tamen propter Deum summè dilectum, sed quia *Contritio* illa imperfecta vel ex peccati turpitudine, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur.

Trid. d. loco.

Quid Confessio?

Confessio est peccatorum suorum Sacerdoti proprio, habenti jurisdictionem & absolvendi potestatem, ad eorum sacramentalem remissionem obtinendam facta declaratio & accusatio;

Daturne hac potestas cuilibet Sacerdoti?

Conceditur quidem illa unâ cum potestate Ordinis, atque in ipsa ordinatione, sed quasi in habitu & incompletè, quia nequit exire in actum, nisi aut parochiale beneficium habeat, aut ab Episcopo per examen ad hoc idoneus judicetur, etiam Regularis. Præterquam in articulo mortis vel alio quocunque periculo gravi.

Trid. loc. cit. Sess 23. c. 15. de re-form.

V

Qua

Qua peccata in Confessione sum exprimenda?

Vide Val. len. hic §. 3. Venialia quidem utiliter, sed non necessario: mortalia verò omnia aperte & distinctè, quantum post diligens conscientia examen fieri potest, unà cū circumstantiis notabiliter aggravantibus aut minuentibus, exprimenda sunt.

Quid est Sigillum seu secretum Confessionis?

Trid. Sess. 14. c. 8. circa fin. c. 9. can. 25. de pœnit. dist. 1. Est obligatio celandi & non revelandi ea, quæ in Confessione sacramentali dicuntur & audiuntur, non tantum omnia peccata mortalia aut venialia, sed & omne id, per quod peccatum in Confessione detectum directè vel indirectè quocunque modo possit revelari, in genere vel in specie.

Quid est Satisfactio?

Trid. Sess. 14. c. 8. circa fin. c. 9. can. 25. de pœnit. dist. 1. Est solutio pœnæ pro peccato, quam vel Sacerdos per potestatem clavium, non ad solvendum duntaxat, sed & ad ligandum sibi concessam, pro mensura delicti imponit, vel ipse pœnitens sponte sua pro vindicando peccato suscipit. Vel Satisfactio est quædam compensatio Deo facta pro injuria ei illata per peccatum; cum proposito eum amplius non offendendi, & spe veniæ.

Quæ hic dicuntur Remissiones?
Remissiones nihil aliud sunt quam
In.

Indulgentiæ, per quas tollitur pœna temporalis peccati, quæ remanet sublata per Confessionem & contritionem peccati culpa.

can. Peccatum de pœnis. dist. 1.

Quoruplices sunt Indulgentia?

Sunt vel *Privata*, quæ à singulis Sacerdotibus, qui curam habent animarum, dari possunt, juxta illud, *Quodcumque solveris, &c.* vel *Publica*, quæ non conceduntur nisi à S. Pont. & cæteris Episcopis, sed quorum hac in parte, limitata est potestas ad certum tempus, certumque numerum dierum, qui excedi non potest, nimirum in consecratione Ecclesiæ non ultra anni unius spatium, & in anniversario consecrationis XL. dierum, Solisque subditis profunt hujusmodi indulgentiæ, Plenissimam & generalem remittendi potestatem habet S. Pont. & peccatorum omnium veniam concedit.

c. Quodcumque xxiv. qu. 1.

c. 4. in fine & c. ult. eod. in 6.

De sententia Excommunicationis.

TIT. XXXIX.

Restat gravissima omnium pœnarum Ecclesiasticarum Excommunicatio, animam delinquentis occulto velut gladio penetrans, qua Ecclesia rebelles suos ac contumaces ferire so-

V. 2 let;

let; estque species censuræ Ecclesiasticæ.

Quid est Censura Ecclesiastica?

Est pœna spiritualis & medicinalis privans primario usu aliquarum actionum spiritualium, per Ecclesiasticam potestatem ita imposita, ut per eandem ordinariè absolvi possit. Censuræ species sunt, Excommunicatio, ut dixi, suspensio & interdictum. Irregularitas propriè censura non est, nequidem ex delicto contracta, sed inhabilitas quædam.

Suarez. de Cens. disp. 1. n. 5.

Quotuplex est Excommunicatio?

Primò, Alia est Excommunicatio Major, alia Minor. *Major* est, quæ separat aliquem non solum à corpore Ecclesiæ mystico, & communione spirituali seu participatione Sacramentorum tam activè quàm passivè, hoc est, ut nec ipse excommunicatus ea percipere, nec aliis administrare possit; sed & à societate fidelium tam in divinis quàm humanis. *Minor* est, quæ tantum separat à communione passiva Sacramentorum, quæ scilicet in sola consistit perceptione.

6. Nullus 89. C. c. pen. h. t. die pen. C. c. ult. sup. de Cler. excom. ministr. gl. C. D. d. in 2. c. 8. in V. non nisi h. t.

II. Utraque hæc, sive major sive minor, alia est *Ajure*, quæ scilicet infligitur à lege seu Canone, vel Synodo aliqua, generali aut particulari; & hæc durat per

perpetuò: alia *Ab homine*, quæ per sententiam infertur iudicis; & hæc, mortuo aut deposito iudice, qui eam tulit, expirat.

III. Rursus utraque vel est *Sententia lata*, quæ ipso facto ante denuntiationem aut sententiam iudicis infertur; non aliter tamen, quam si hoc ipsum verbo exprimatur, veluti *ipso facto, ipso jure* sit excommunicatus, vel sub pœna latæ sententiæ; vel est *Sententia ferenda*, quæ non infligitur ipso jure, sed per sententiam; quamvis excommunicatio minor hoc modo vix infligi soleat, quia sententia hujusmodi nullam aut exiguam vim haberet, cum talis excommunicatio ultra peccatum mortale, parum operetur.

Quâ formâ Excommunicatio ferri debet?

Sub distinctione respondendum est. Nam quæ ab homine infertur, non nisi trina præmissa monitione in scriptis legitimè factâ ferri potest; nisi necessitas aliud suadeat. Neque sufficit una monitio pro tribus, sed per terna interstitia faciendâ est nō minus sex dierum pro quolibet interstitio. Quæ verò à Canone infligitur nullam requirit præcedentem monitionem, sed ipse Canon est & facit pro monitione.

c. Sacr.

48. h. 2.

& c.

Constitutionem

eod. in 6.

Bas. p. 2.

c. 4. art.

13. n. 8.

Innoc. in

d. c. 48.

In quo differt quoad hoc Anathema ab Excommunicatione majori?

Differt, non quidem in eo, quod Anathema fortius liget, sed quod Excommunicatio citra solemnitatem infligatur, & simpliciter à corpore Christi siue Ecclesia avellat: Anathema verò solemnem præterea maledictionem & execrationem, addat, in majorem detestationem excommunicati.

can. debent 109
xi. qui 6.
ubi forma præscribitur
Cov. in c. Alma
p. 1. §. 6.
un.

Quid si iudex aliquem simpliciter excommunicet, non exprimendo, majori an minori excommunicatione?

Tunc intelligi debet lata excommunicatio major, ut analogum stet pro famosiori suo significato, quod hic est major excommunicatio secundum quid ut nihil obstat, quod alias in pœnaltibus mitior interpretatio sit facienda.

Qui potestatem habent excommunicandi?
e. 29.
sup. de off. Episcop. test. jud. deb. c. 33.
sup. de Simon. Vid. Con. Trid. Sess. 25 c. 26. de reform.

Omnes qui ordinariam habent jurisdictionem in foro exteriori, ut summus Pont. qui est Ecclesiæ universalis Pastor, Episcopi in sua diœcesi, ceterique Prælati Episcopis inferiores, quibusdam est excommunicata jurisdictio Episcopalis, ut sunt Abbates, Præpositi Ecclesiarum collegatarum, regularium & secularium, Capitulum sede vacante, quiq; ex delegatione vel consuetudine eam potestatem acceperunt.

Qui

Qui possunt excommunicari?

Solus homo Christianus & baptizatus; quia excommunicatio est Ecclesiæ *Navar.* sticæ jurisdictionis; at qui non baptizatus; & non Christiani, ut Judæi, cæteri; *c. 6. sup. deludais.* Gentiles, quia extra Ecclesiã Dei sunt, Ecclesiæ non tenentur legibus. Homo *c. 1. in* item vivus sit, non mortuus, quia *pr. h. t.* communicatio medicinalis est, non *in 6.* mortalis nisi fortè judex declaret, aliquem, dum viveret, censuras incurrisse.

An & universitas excommunicari poterit *c. 5. in fine eod. in 6. Cov. m. 9.*
 Non potest, sed singulares tantum personæ, & de collegio aliquo illi duntaxat, quos culpabiles esse constitiverit; ne fortè contingat quosdam verè innocentes, aut non contumaces sententiã excommunicationis feriri.

Qui absolvent ab excommunicatione possunt?

In primis ab excommunicatione majori absolvit S. Pont. vel ejus à latere Legatus, quibus Legatis intelligitur hoc mandasse præ reliquis, qui cæteris dignitate antecellunt. Aliis verò absolvere ab hujusmodi excommunicatione non licet, nisi hoc illis Pont. nominatim mandaverit. *c. porro in sen. h. t.* Quod tamen fallit, cum quis in extremo vitæ periculo constitutus est, quo casu quilibet Sacerdos absolvere potest; ut & ex alia *c. Nuper 29. vers.* justa causa.

qui vero eod. causa. Sed & à minori excommunicatione absolvi quis potest etiam per quemvis simplicem Sacerdotem.

Quid est Suspendio?

Est censura Ecclesiasticâ, quâ Clerico sive ministro Ecclesiæ interdicitur usus & exercitium officii vel beneficii sui, aut alterius functionis Ecclesiasticæ.

Navar.
in Man.
c. 27. n. 11.
151.

Quid Interdictum Ecclesiasticum?

Est censura, quâ interdicitur non tantum Clericis & ministris Ecclesiæ, ne divina officia celebrent, vel Sacramenta administrent; hæc enim simplex est suspensio; alias certis personis aut locis, ne pro illis aut illis divina celebrentur. Nam interdictum privatum solo usu exteriori, quatenus singulis fidelibus communis est, & tantum in divinis, & his quidem expressis.

Covar.
in c. Al-
ma p. 2.
§. 1. n. 10.

Quotuplex igitur est Interdictum?

Duplex, aliud Personale, aliud Locale: & utrumque vel Generale vel Particulare. *Generale* est, cum terra aliqua v.g. Regnum, Provincia, civitas, vel castrum interdicto subicitur. Item generale est, quod fertur generaliter in personas, v.g. universitatem vel collegium & ligat singulos de collegio, quamdiu de collegio existunt. *Particulare* interdictum fertur vel in locum singularem, v.g. Ec-

c. 17. inf.
de V. S.

v.g. Ecclesiam, sive unam aliquam sive plures particulares, aut etiam omnes unius loci & oppidis, vel in personam sive unam sive plures,

Covarr. ubi supr. nu. 7.

De verborum significatione.

TIT. XL.

Tituli duo sequentes ii que postremi, generales sunt, & spectant ad universam totius juris Pontificii scientiam, unde & ad calcem compilationis horum librorum, uti factum quoque in Digestis, relati sunt. Et quidem Tit. de Verborum signif. utilitatem suam habet, qua in omnibus ante omnia spectanda sunt verba, ad hoc inventa, ut demonstrent voluntatem & mentem scribentis.

l. Labeo. v. §. 2. D. de supel. leg.

Quomodo igitur verba regulariter intelligenda sunt?

Non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis, cum non intentio verbis, sed e contra verba intentioni deservire debeant. Et plerumque dum proprietates verborum attenditur, sensus amittitur veritatis. Neque verba captari oportet, sed quam mente quid dicatur animadvertere convenit.

o. 15. in fin. h. t. C. c. 2. sup. de appel. c. & h. t. l. pen. D. Ad exhiben.

De

(Omissus & hic Titulus: inde ex Andr.
Vallenfi est adjectus?)

*l. i. D. h.
tit.*

Regula sumitur ex jure, non verò jus ex
Regula & propterea, postquam de
toto jure Pontificio actum est, sub-
jicitur coronidis loco Tit. De Regu-
lis Juris; & quidem post Tit. De Verbo-
rum Significat. quia disputatio de vo-
cibus simplicibus præcedere debet
disputationem de compositis.

Regula unde est dicta?

Dicitur Regula ex eo, quod rectè du-
cat, vel, ut alii volunt, ex eo, quod
regat, vel normam rectè vivendi præ-
beat, vel quod distortum pravamque
corrigat, ut habetur in *can. Regula Dist.*
3. Et Græcè dicitur *Canon. can. Canon.*
ead. Dist. 3. Unde & Jus Pontificium
dicitur Canonicum, id est, Regulare.

Quid est Regula apud Jurisconsultos?

Jurisconsultis Regula est quædam
compendiosa enarratio multarum re-
rum, variis partibus juris definitarum.
Unde Azo Regulam definit, esse pluri-
um rerum traditionem compendiosa
narratione factam; & Paulus, *Jurisc. in*
d. l. i. D. h. t. Regulam esse, quæ rem, quæ
est, breviter enarrat Cujus sensus est,
quod in regula sit oratio, quæ rem, quæ
est,

est, id est, Jus, quod in ipsa controversia
 sequi oportet, seu causam ac rationem
 plurium rerum in arte juris definita-
 rum breviter, id est, generaliter, & qui-
 dem ex jure constituto & recepto enar-
 rat. Cum enim, ut & in aliis scientiis,
 non omnia facta & Individua, utpote
 infinita, possint aliqua ratione compre-
 hendi ac cognosci, ita neq; Leges, neq;
 Senatus consulta ita scrib. potuerunt,
 vel possunt, ut omnes casus, qui quan-
 doque incidunt, comprehendant, * ne-
 cessum fuit, exemplo aliarum scientia-
 rum, etiam in jure, ex iis, quæ in variis
 ejus partibus definita sunt, aliquas ge-
 nerales Regulas constituere, quæ con-
 tinerent causam & rationem primariã;
 quã mori fuerunt prudentes ad ita de-
 finiendum, & proinde nobis primariam
 rationem juris controversi decidendi
 præberent. Sic Ulpianus, cum in diver-
 sis juris partibus observasset primùm
 moribus receptum, deinde Legibus
 constitutum, quod fœminæ non pos-
 sent esse judices, Magistratum gerere,
 postulare, curatrices esse, sic de simili-
 bus, inde desumpsit & constituit uni-
 versalem regulam, quod fœminæ ab o-
 mnibus civilibus officiis, vel publicis
 remotæ sint l. 2. D. eod. Et rursus, cum
 variis in partibus juris definitum esset,
 pif;

* l. 10. ne
 que Le-
 ges D.
 De LL.

pisces, feras bestias, lapillos in litore ma-
 ris inventos, fieri occupantis, quia in nul-
 lius bonis sunt, inde desumpta est hæc
 cōpendiosa regula, quæ in nullius bonis
 sunt, fiunt primo occupantis; & sic de si-
 milibus. Atque ita patet imprimis, c. 1.
 regula dicatur ex jure nasci, non autem
 Jus ex Regula. Secundò patet, quanta sit
 utilitas Regularum juris, quodque id
 sint Regulæ Jurisconsultis quod Medi-
 cis Aphorismi, Geometris Postulata; &
 cur dicat Jurisconsultus in l. 1, D. eod.
 quod si vitiata sit regula, perdere officium
 suum. Porro regulæ, quæ hinc tra-
 duntur, sunt, quod omnis res, per qual-
 cunque causas nascitur, per easdem dis-
 solvatur, c. 1. Quod dubia in meliorem
 partem sint interpretanda c. 2. Quod
 necessitas illicitum faciat licitum; simi-
 les. Quarum prima primariam continet
 rationem & causam, cur stipulatio, quæ
 est verbis contracta, possit verbis ipso
 jure dissolvi; non etiam emptio, locatio,
 mutuum, & alii contractus, aliter quam
 verbis initi: Item cur emptio, locatio,
 mandatum, societas, quæ solo contrario
 dissensu dissolvi; & sic de aliis Regulis
 Juris Can. ut fufius hinc Pekius, ad quem
 Lectorem remittimus.

Finis Libri Quinti.